

Literatorul

Redactor Șef **MARIN SORESCU**

Ilustrăm acest număr cu Picasso și taurinabile

Nicolae ILIESCU

Negocierea șicanei

„Ci scurt răstimp se scurse până când / (zic scurt între-așteptare și vedere) / se-aprinse ceru-n zări străluminând.”

Dante, *Paradisul*, Cântul XXIII, versurile 16-18. Asta ca auto-motto.

Arhitectura complexă și organică a vieții noastre se mulează perfect pe coloanele de timp ridicade de câteva timp încoace. Viața orășenească, fostă rustică, din care comical răzbate aerisit și involuntar, ne-a cuprins vitejește. Inși ce au pornit la drum cu un capital tulburător de charismă au dat faliment pe parcurs. Inși ce însemnau câte ceva pentru o duzină de dascăli școlii în șezători literare s-au dat de-a berbeleacul intrând într-un labirint întunecat. Reviste cu tirajul subțiat adăpostesc alți inși care își mai închipuie că împletește și despletesc biografii. Încă nu ne-am părguit într-o lume normală, dar încă de pe acum fiecare revistă literară va avea cititorii ei și scara ei de acces spre cerul valorilor, diferite de o alta, aflată prin apropiere. Se vor face și reface cădrășii, alianțe, uniuni, asociații. Ce-i rău în asta?

Încă nici nu s-a născut bine (datează din 16 iunie a.e., când o cinzeacă de persoane s-au strâns de ploaie în sala Teatrului de comedie) și ASPRA Română iradiază suspiciuni. Unele fondate, altele nu. Toți cei din ASPRO evoluează la categoria „speranțe”, e adevărat. Dar ei mai au înainte cam vreo cinci ani de încercări. Nu fac nimic, alții la rând! Așa-i legea anonimă, ca folclorul, a firii. Dar nici ceilalți (cu puține excepții) nu și-au dat cărțile decât la masa de joc, însemnându-și-le pe spate și trăgând cu ochiul la adversar. Yambus-ul literar nu-i literatură, e yambus!

Altfel luată chestiunea, să spui că într-o parte sunt criticii și în alta nu e iarăși o prostie. Lucrul e cât se poate de clar, ce mai. sare în ochi și în bucate: dacă un critic nu e scriitor, nu e nimic. Nu orice recenzent înăcrît în gazete aflate la depărtare de drumul județean, năclăit în repetarea câte unui text de gimnaziu, e critic.

Dorința de alege a vecinătății e omenească. Cum tot omenească a fost și munca de cercetare a unor critici, cu aplicațiune, a literaturii smulse din contextul epocii. Multe vor rămâne în context, altele se vor spăla și vor ieși de acolo. Chiar dacă au ținut în lesă și din scurt scriitorii, mizând pe unii la derby-ul de anul ăsta, pe alții în anul următor, criticii nu, prea au greșeli fundamentale la activ. Deși, uneori, au mai croit câte o cronică interactivă, la alegerea scriitorului și a cititorului. Oricând și oricum, scriitorii importanți ai ultimilor patruzeci de ani vor fi Preda, Stănescu, D.R. Popescu, Sorescu, E. Barbu, Fănuș Neagu, Simion, Bălăiță, Manolescu. Generația optzeci a pătruns în literatură trasă de mână de cei mai importanți critici, ajută să publice și să subziste de cei mai generoși și importanți scriitori de mai sus și de alții ca ei. La care, evident, se adaugă, cu prioritate, autorul vorbeii „desant”, profesorul Ov. S. Crohmălniceanu.

N-avem străzi asfaltate pe care să alege bicicliștii literaturii. Mai nou, Mircea Cărtărescu a fost nominalizat la Médicis și a avut cronici în „Lire”, „Quinzaine littéraire”, „Magazine littéraire”. Câți ca el? Sigur că o nominalizare nu cheamă neapărat și primăvara Oscarului. Pentru ca el, și alții ca el, să ajungă la linia de sosire, trebuie rulat în pluton. Dar trebuie să năi știm și să ne ținem echilibrul.

Marin Preda un moralist în era ticăloșilor, de Eugen Simion ▲ Nichita Stănescu - inedit ▲ Poeme de Marin Sorescu ▲ „Decameronul românesc”, proză inedită de Victor Papilian ▲ Amintiri de la Școala de Literatură, de Dumitru Micu ▲ Mai semnează: Valeriu Cristea, Crișu Dascălu, Valerian Sava, Andrei Grigor

Centenar
Gib I. Mihăescu

CALENDAR

Colocvii și festivaluri

- ALBA. Colocvii de literatură „Ion Lăncrănjan” - 12 august, comuna Oarda de Sus.
- BACĂU. „Tescani '94”, tabără internațională de artă plastică - 10-31 august, comuna Tesani.
- BISTRIȚA NĂSAUD. „Nunta Zamfirei”, festival de folclor - 11-17 august, Bistrița.
- BUCUREȘTI. „Liviu Rebreanu - creator al romanului românesc modern”, expoziție de carte - vernisajul 5 august, Biblioteca „Vasile Alecsandri”.
- CARAȘ - SEVERIN. „Poemele lumii”, tabără de creație literară și concurs de poezii, ediția a XV-a - 9-15 august, Casa de cultura Oravița.
- CLUJ. Festival internațional de folclor - 6-10 august, Cluj-Napoca. ● Tabără de dans și cântec popular - 7-14 august, comuna Sădăslava.
- CONSTANȚA. Expoziție de icone pe sticlă - 12-25 august, Muzeul de artă Constanța.
- DOLJ. „Scorțe și chilimuri din Câmpia Băileștilor”, expoziție - vernisajul 9 august, Muzeul Olteniei. ● Panait Istrati - 110 ani de la naștere, expoziție de carte - 10-20 august, Biblioteca județeană Craiova.
- HARGHITA. „Arcso '94”, expoziție-târg de ceramică, ediția a XVII-a - 6-7 august, comuna Corund, Pădurea Arcso.
- SĂLAJ. „Guraslău '94”, serbare câmpenească - 7 august, Dealul Guraslău.
- SIBIU. „Opera de cameră”, festival - 7-14 august, Filarmonica Sibiu.
- SUCEAVA. „Arcanul”, festival internațional de folclor - 11-14 august. Rădăuți. ● Ochiul lui Păun”, târg al olarilor - 11-14 august, Rădăuți.
- TULCEA. „Peisaje tulcene”, expoziție de pictură și grafică - Casa cărții, Tulcea.
- VASLUI. „Hora din străbuni”, festival folcloric tradițional - 7 august, Teatrul de vară Vaslui.

BIBLIOGRAFIE

- Marin Bucur - *Opera vieții. O bibliografie a lui I.L. Caragiale, II*, Editura „Cartea Românească”, București, 1994., 552 p., 1.100 lei.
- Ion Amăruței - *Fotografii orb (versuri)*, Editura „Cartea Românească”, București, 1994, 184 p. 700 lei.
- Mariana Codruț - *Existența acută (versuri)*, Editura „Cartea Românească”, București, 1994, 90 p. 500 lei.
- Simona Popescu - *Juneatus (versuri)*, Editura „Cartea Românească”, București, 1994, 126 p., 600 lei.

Manuscriptum

Nu știm cine s-ar putea îndoi de necesitatea editării unei publicații precum *Manuscriptum*, revistă de cercetare a istoriei

literare, foarte căutată în țara noastră și în străinătate, cu un public numeros și constant. Cu toate acestea știm că apariția ei este mult îngreunată, că lucrurile se mișcă încet și nu din cauza redacției. De curând s-a ivit numărul, în multiplu de patru, al *Manuscriptum*-ului pe anul 1993, care va fi primit, nu încapre îndoială, cu mare bucurie și va alunga, cel puțin pentru o clipă, motivele de înfrustrare sosită din partea periodicității.

În recenta apariție cercul amintirilor e în directă atingere cu realitatea contemporană, numărul fiind dedicat postumității literare celei mai apropiate. Sunt nume sonore sau autori foarte importanți până mai ieri în viață: Nichita Stănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Geo Bogza, Ion Băieșu, Eugen Barbu, Gheorghe Pituș, Leonid Dimov, Radu Petrescu, Florin Mugur, N. Steinhardt, Virgil Mazilescu, Ion Caraion, Marius Robescu, Romulus Guga, Vasile Lovinescu, Modest Morariu și alții. Pare de necrezut - fiindcă lista e mai lungă - ce decimare a suferit literatura română în ultimii ani, o literatură a cărei vârstă critică se situează, din nefericire, în multe din cazurile notabile, între 50 și 60 de ani. Despre autorii de curând dispăruți scriu critici, istorici și cercetători de seamă ca Romul Munteanu, Dumitru Micu, Petru Creția, Alexandru George, Emilia St. Milicescu, ori îi evocă poezii Gheorghe Tomozei, Petre Stoica și Cezar Ivănescu. Unele dintre fragmentele literare inedite, paginile de jurnal și corespondență (însoțite de o bogată iconografie, desene și foto) sunt comentate de mai tinerii Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Alexandru Condeescu, Lucian Chișu, Mariana Marin, Dumitru Aug. Doman.

Fiecare număr din publicația editată de Ministerul Culturii și Muzeul Literaturii Române este o sărbătoare pentru împătimitii și curiosii arti literare. Revista și-a impus și consolidat un binemeritat prestigiu, la care se adaugă integral tomul pentru 1993. Deci ar fi păcat să devină o frumoasă, chiar și de neșters, amintire.

L.C.

REVISTA REVISTELOR

Indiferent de frecvența cu care „i cade” cuiva în mână o publicație de literatură (străină), rareori se întâmplă ca vreuna să lase o impresie atât de agreabilă bizară ca în cazul revistei *Action poétique*, pentru că, să recunoaștem, o revistă (de literatură) care reproduce pe prima copertă un portret - destul de modern artisticizat printr-o ingenioasă estompare - al lui Rimbaud, iar pe ultima o rețetă culinară pentru „o friptură fără pereche”, nu e deloc dintre cele obișnuite. O observație necesară este însă că, dacă portretul e real, rețeta e (mai mult sau mai puțin) o farsă, sursa ei fiind „o carte de bucate din secolul XIX a cărei copertă și pagină de titlu au dispărut”. Faptul lămurăște, cumva, concepția și structura acestei reviste cu apariția trimestrială (numărul la care facem referire este datat „1994, vara”) și cu preț de (numai) 50 de franci exemplarului. Înainte de a schița un rezumat al conținutului, să mai amintim că pe coperta interioară a revistei e reproducută o foarte izbită fotografie (în clar, de această dată) a recent dispărutului Gherasim Luca, român de

Action poétique

origine. Cu aceste date, profilul revistei deja se conturează: o asociere a formulei tradiționale (inevitabile, cel puțin în formatul broșurii și în așezarea textelor în pagină) cu texte care ar putea fi considerate de o îndrăzneală avangardistă actualizată. A nu se crede că seriozitatea lor ar avea de suferit în favoarea atipismului ostentativ. Nicidecum. textele despre Rimbaud („Rimbaud en pièces”), Rainer maria Rilke („Maitre d'art et maitre de vie”), despre poezia americană sau despre soarta poeziei în general („La poésie va-t-elle disparaître?”) au substanțialitate aproape erudită. Stilul se află, de la un text la altul, în diferite grade de „răspăr” cu obșnuințele cititorului „serios”. De aici rezultă, de fapt, originalitatea acestei reviste cum încă la noi nu există. Nu știu dacă e bine sau rău, dar remarcă se cere formulată.

A.G.

TUR DE ORIZONT

Pompon

DI Mihai Zamfir, „profesor universitar și posesor de rubrică la „România literară” se războiește cu Clujul. În nr. 29, din 27 iulie-2 august a.c., D-sa arbitrează în domeniul științei: „Iată însă că adevărurile noastre despre arheologie - ce păreau bine consolidate - încep să se clatine: la Cluj, în aceste zile, ele sunt repuse în discuție de către niște diletanți în arheologie dar specialiști cu acte-n regulă în provocarea de scandaluri. Ce contează că habar n-au când a fost fondată Roma ori până unde se întindea Dacia? Pentru ei, istoria e doar un pretext. Apelează la ea ca la o rezervă de eternitate atunci când vor să-și aranjeze afaceri extrem de concrete și contemporane. Au băut monedă până la sațietate pe tema Avram Iancu - acum mizează pe un ipotetic Forum roman, aflat - ca din întâmplare - tocmai sub statuia regelui Matei Corvin, în centrul orașului.”

Mai întâi, că Roma n-a fost „fondată”, ci „fundată”, și dacă nici profesorii universitari de limba română nu disting nuantele, e grav. Că fundarea Romei a fost la 753 ante Christum, asta știu și elevii, și e puțin probabil, improbabil de fapt, ca istoricii care și-au pus problema existenței unui forum roman la Cluj să nu cunoască abeeul istoriei. Dacă este vorba, apoi, de un forum, el nu poate fi așa, un fel de bănuț care s-ar afla sub un punct topografic, ci o întindere, o piață, nu? I-ar sta rău lui Mathias Rex să patroneze, călare, un forum roman? Pe Columna lui Traian e statuia Sfântului Petru, iar anticritățile nu se neagă. DI Mihai Zamfir, însă, a vorbit despre „adevăruri” ca despre principii - și l-a evocat, împotriva „diletanților” de azi, pe Schliemann, descoperitorul Troiei. Și nu știe dl Mihai Zamfir că Schliemann este, în arheologie, tocmai etalonul... diletanțismului? Ce mai discuție, românul spune la asta „două vorbe - trei prostii”, și oricât am citi/cita din dl Mihai Zamfir, „proștiile” vor crește „la cub” față de afirmații (cuvinte), cam... cum să spunem? - cam cum este un pompon fondantă față de fâșia de papillon din care provine.

Dileme aspre

În legătură cu recent înființata ASPRO (Asociația Scriitorilor Profesioniști din România) se pronunță dl. Laurențiu Ulici, președintele U.S. (Uniunea Scriitorilor), dl Nicolae Manolescu, directorul general al R.I. (România literară), și dl Ion Bogdan Letfer, președintele... ASPRO. DI Laurențiu Ulici: „N-am înțeles ce sens dau ei noțiunii de profesionist, pentru că profesionist la această oră înseamnă scriitorul care trăiește din scris. Ei sunt oameni care au scris foarte puțin, au publicat foarte puține cărți, n-au operă și sunt departe de a putea să trăiască din scris. Dacă nu dau acest sens noțiunii de profesionist, trebuie să explicitizez sensul pe care-l dau”. DI Nicolae Manolescu: „Autodeclarându-și asociația profesionistă, fondatorii lasă a se înțelege că U.S. nu este, ca compusă exclusiv din autori profesioniști. Lucru profund fals. U.S. a fost și a rămas o organizație bazată pe criterii profesionale clare și din rândurile ei n-au făcut parte decât scriitorii de meserie” („România literară”, 27 iulie - 2 august).

DI Ion Bogdan Letfer: „Termenul «profesionist» pe care l-am arborat în titlatura asociației noastre are - intr-adevăr - o notă provocatoare. Am recunoscut-o cu toții și ne-am asumat-o. Chiar la fondarea ASPRO s-au făcut auzite obiecții exact în sensul asta: câțiva dintre colegii noștri au spus că, pe de o parte, foarte puțini dintre noi trăiesc exclusiv din scris, foarte puțini sau nici unul; și că, în altă ordine de idei, ar putea apărea suspiciunea că i-am considerat neprofesioniști pe cei care nu sunt membri ai acestei asociații. Până la urmă am convenit - prin vot! - să primim profesionismul literar într-un sens mai larg și, probabil, mai înțeles” („22”, 20-26 iulie a.c.).

Pe noi nu ne interesează termenul „arborat” (deși, o asociație de scriitori care... nu scriu ar fi ca o turmă de oi care nu pasc ori ca un grup de meseni care nu consumă, ca o nunță fără lăutari, etc; deși, ori tocmai d-aiia!). Interesante sunt, însă, dilemele jucate în aceste discursuri. „Ori-ori” (DI Ulici: alternativa „trăiesc din scris/nu trăiesc din scris”), „ori-ori” (DI Manolescu: alternativa „au valoare/nu au valoare”) - „și-și” (DI Ion Bogdan Letfer). Programul revistei „Dilema” este la el acasă, încă dilematorii dlui Pleșu nu ne îndoiem că ciulesc, deja, urechile. Mai urmează, însă, o pereche de contrarii în aranjarea artificială a termenilor: cine va împlini pe „nici-nici”? - Poate, chiar ASPRO - căreia noi, însă, îi urăm contrariu la toate, adică ieșirea din artificial și viață adevărată, organică.

Diac tomatic și alumn

Literatorul

Săptămânal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul IV, nr. 26-28 (146-148) 1994

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FĂNUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU GHEORGHE TOMOZEI

Redacția: Lucian Chișu Ion Cocora Nicolae Iliescu -redactori șefi adjuncți Radu Băieșu Nicolae Diaconu Andrei Grigor Valerian Sava - redactori

Mihai D. Popescu - grafică și secretariat Vasile Blendea - fotografie

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 617.10.23; 617.61.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. - PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11034; telefax: (40)-0-185673 București - Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 2046. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare computerizată: Cosmin Stănescu

Marin Preda, un moralist din era ticăloșilor

Zilele acestea (5 august) Marin Preda ar fi împlinit 71 de ani. N-a apucat însă să atingă, în viață, nici măcar 58. A murit, cum se știe, în noaptea dintre 15 și 16 mai 1980, în condiții rămase și azi obscure. Am stat de vorbă cu câțva timp în urmă cu doamna N. care l-a cunoscut bine în perioada 1942-1950 și am aflat despre el lucruri senzaționale. Le voi face publice, probabil, într-o zi. Nu ascund faptul că vreau să scriu o biografie și să fac o analiză a operei lui Marin Preda, un scriitor pe care îl stimez enorm și un om care m-a onorat o vreme cu

„Nu i-au putut ierta niciodată talentul și indelicatetea de a-i întrece într-un domeniu (arta) în care vanitățile sunt totdeauna inflamate”

prietenia lui. Mulți l-au urât și-l resping și azi - vorbesc de unii confracți de-ai săi, scriitori - cu o intoleranță oarbă și rea. Nu i-au putut ierta niciodată talentul și indelicatetea de a-i întrece într-un domeniu (arta) în care vanitățile sunt totdeauna inflamate.. Nici Preda, trebuie să recunosc, nu era lipsit de orgoliu, dar avea inteligența și avea suficientă încredere în sine pentru a recunoaște că literatura română nu începe cu el și nici nu se încheie cu sine. Evita, de regulă, când venea vorba de opera lui, formula curentă în lumea literară românească de *mare scriitor*. Când o foloseau alții, se uita la ei cu priviri bănuitoare și schimba vorba.

Prețuia, dintre prozatorii români, pe I.L.Caragiale și Sadoveanu, dintre străini pe Balzac, Tolstoi și Dostoievski. Citise marile cărți de proză și reținuse din

„L-am auzit vorbind în mai multe rânduri, atunci când scria romanul Cel mai iubit dintre pământeni, despre teama de a muri înainte de a încheia cartea.”

ele subtilități pe care alții, mai învățați decât el, nu le observaseră. Iubea, realmente, literatura și o socotea un fenomen fundamental în existența individului. Dorise să devină scriitor și, dintr-o scrisoare din tinerețe, pe care doamna N. mi-a îngăduit s-o consult, deduc că-și făcuse un program sistematic de lectură. Militar în termen la Cosmeni, lângă Cernăuți, cerea imperios un volum de Edgar Poe și se interesa insistent de apariția lui Joyce în traducere românească.

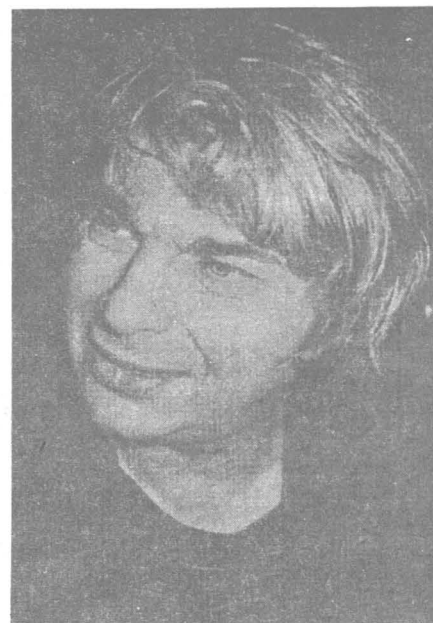
În viața intimă este exaltat (cine-ar bănuși?) și filozof. Trimite zilnic scrisori imperioase și solicită o iubire absolută. Vrea să devină cu orice preț scriitor (are 20 de ani) și-și cercetează cu neliniște posibilitățile. Când termină o povestire (de nu mă înșel, *Calul*) este bucuros. O bucurie pe care o manifesta și mai târziu, când devenise un scriitor profesionist. Preda, care dăduse o capodoperă (*Moromeții*) și un număr de cărți fundamentale, începe cartea nouă cu mari ezitări și o scrie greu, în chinuri. L-am auzit vorbind în mai multe rânduri, atunci când scria romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, despre teama de a muri înainte de a încheia cartea. "Dacă n-ajung să o termin?" - întreba el realmente înfricoșat de această perspectivă. A ajuns la capăt (vorbesc despre *Cel mai iubit dintre pământeni*) și apoi a dispărut fulgerător.

Romanul a avut un mare succes de public și un relativ succes de critică. I s-au reproșat multe (inconsistența filozofiei, incongruențele stilului) și se pot exprima, în continuare, alte rezerve, dar un fapt e cert: romanul acesta are o mare miză socială și o încărcătură pasională explozivă. Este un proiect epic ambițios. Preda a vrut să spună adevărul, tot adevărul, despre tragedia omului în *era ticăloșilor*. Și l-a spus în stilul său ocolit și profund. Stilul unui moralist care are în el credința nestrămutată că arta nu are justificare dacă nu spune esențialul

„Nu-i plăceau alexandrinii, caligrafii, autoreferențiarii, doctorii în scriitură”

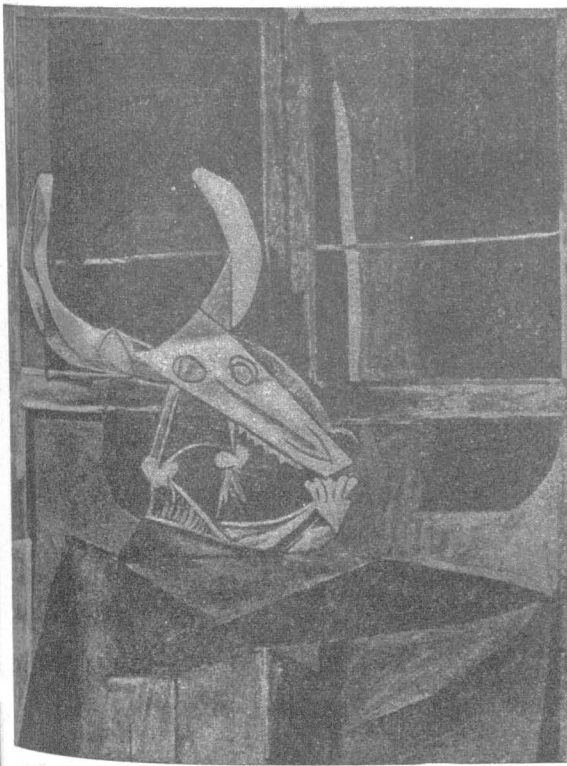
despre condiția umană. Nu-i plăceau alexandrinii, caligrafii, autoreferențiarii, doctorii în scriitură (în speță *noii romancieri*). Vrea să citească, într-o narațiune, ceva despre *pățania* unui individ în raporturile lui cu istoria. Dacă personajul *n-a pățit nimie*, epica este goală... Nu merită să-ți pierzi vremea cu ea.

Marin Preda? Un mare scriitor și o mare conștiință morală. Cei care gândesc altfel să nu conteze pe mine.

Către
Daniela

Sunt totu, un pământ cu o zare
sunt totu numai o așteptare
Ce dacă soarele răsare pe mare
sau, nu răsare
El veni copilul mândru
Călărind un curcubeu
având zâmbetu-i fățarnic
Zâmbet pe surâsul meu
De am stat într-o smintire
cum stau morții-n cimitire
de-mi văzui viața cea mare
cu triunghiul ochiului eel mare
Eu sunt un pământ cu zare
eu sunt tot, o așteptare
re-re-re și iarăși re!...

Triumful valorii

Andreea Vlădescu
MARIN PREDĂ SAU TRIUMFUL
CONȘTIINȚEI
Ed. „Cartea Românească”,
București 1993

Simpțomatică mi se pare „istoria” cărții semnate de Andreea Vlădescu, *Marin Predă sau triumful conștiinței*, care, așa cum rezultă din caseta tehnică, a avut „bunul de țipar” în 1991 și a apărut de abia în 1993. Simpțomatică pentru că, evident, din rațiuni comerciale (poate și de alt gen), ei i-au fost preferate într-un interval de doi ani alte cărți calculate a avea, probabil, mai mare priză la public. Oricare i-ar fi însă istoria, sunt convins că o carte despre opera lui Marin Predă nu e niciodată de prisos în spațiul culturii române și că ea e cu atât mai necesară acum când te miri cine își încearcă micile puteri cu statura prozatorului. Cartea Andreei Vlădescu nu e construită pe principii polemizării cu asemenea atitudini demolatoare dar, implicit, se poate constitui într-un răspuns dat lor. Aș zice că e, în primul rând, o carte onestă, ceea ce reprezintă o calitate morală, dar și o condiție a profesionalismului. O dovadă, în fond, că acela care se apropie de opera lui Marin Predă fără rachiuni personale, prejudecăți sau nejustificate complexe de superioritate nu poate să nu-i sesizeze adâncimile, liniile de forță și modul de articulare cu o acută problematică a omului contemporan. Toate puse sub semnul unei rare conștiințe scriitoricești torturate, la rândul ei, de marile întrebări și de procesele petrecute în alte conștiințe.

Acesta este punctul de plecare și, ca efect, structura cărții pe care Andreea Vlădescu a gândit-o și alcătuit-o cu bună intuiție, cu o remarcabilă rigoare în investigația și ordonarea unui material amplu și dens și, mai ales, cu aptitudinea sigură de a-l exploata la maximum în vederea unei demonstrații convingătoare.

Punctele esențiale pe care se sprijină lucrarea nu sunt cu totul noi, dar se constituie, în orice caz, în motive pe care nici un cercetător serios al operei predede nu le poate ocoli. Câteva dintre ele își află în carte formulări dintre cele mai inspirate. Singularitatea „eroului”, Lumea valorilor, Valorile lumii, Triumful istoriei, Moromețianism și antimoromețianism, Contemplația și reflecția, Eroul. Altele reprezintă viziuni proprii bine susținute, prin care autoarea dovedește apropierea de opera lui Predă cu atenția și pasiunea cercetătorului convins că i se poate releva sub aspecte inedite. O mai mare concentrare de noutate a interpretării se înregistrează în ultima parte a cărții (destul de substanțială, aproximativ o treime din ansamblu) care, sub titlul *Dincolo de clasicism* are și o mai pronunțată alură polemică, bine susținută în subcapitolele *Spre o nouă retorică a romanului*, *Tim și spațiu românesc*, *Teatrul spațiului interior*, *Coordonatele viziunii dramatice*, *De la comedie la farsa tragică*.

La capătul unei lecturi

solicitate să-și alerteze permanent cele mai fine dispoziții de înțelegere cartea se dovedește a nu fi deloc, ceea ce titlul putea lăsa să creadă, adică urmărirea obstinată și, eventual, vădit speculativă a unei teze. Ideea inițială devine mai degrabă instrument de investigație și principiu coordonator al rezultatelor acesteia.

În totul (și în ciuda unor insistențe și reveniri câteodată excesive), volumul *Marin Predă sau triumful conștiinței* mi se pare o contribuție meritorie la deloc puținele, dar niciodată completele tentative de interpretare a operei prozatorului.

De fapt, o contribuție la triumful valorii.

Andrei GRIGOR

Ultimul soldat al dogmatismului

Monica Lovinescu
UNDE SCURTE, III
Ed. Humanitas,
București, 1994

„Noul” volum al Monicăi Lovinescu îmi readuce în minte imaginea aceluia soldat japonez, pierdut în jungla unei insule din Pacific, care, regăsit la vreo 30 de ani de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, încă mai credea că se află în război. Războiul rece s-a sfârșit de vreo patru ani, dar domnia sa încă nu a renunțat la echipamentul de camuflaj și la apucăturile belicoase, mizând probabil și pe o remanență a mitului lui Vlad Tepeș în conștiința publicului românesc de tranziție.

Personal, cred cu tărie în existența unui instinct „sinucigaș” în psihologia unor critici. De foarte multe ori, o teorie (chiar bună) este „scufundată” prin exces de întrebuintare, exces care, atunci când nu ascunde doar o simplă obtuzitate, provine mai ales din seducția pe care teoria este capabilă s-o provoace și s-o întrețină. Monica Lovinescu pariază pe teoria „vidului cultural” din România postbelică și este capabilă de o mulțime de scamatorii, pe „sărma” foarte îngustă dintre estetic și moral, spre a și-o justifica.

Se preface, mai întâi, că ignoră pleiada de dogmatici stalinisti (și ei atrași de posibilitățile de glisare pe care le oferă această atât de fină limită dintre moral și estetic) cu care se întâlnește. Mai apoi, ocolește cu abilitate autonomia esteticului, întrucât un domeniu atât de imponderabil nu putea fi înhâmat la carul unei unice teorii. Contestarea scriitorului va fi, deci, morală, dar sancțiunea va fi dată în câmpul istoriei literare.

Aparent, lucrurile pot sta așa. Dar, chiar trecând peste bizară asemănare dintre campaniile dogmaticilor din „obsedantul deceniu” și teoria Monicăi Lovinescu, mai rămân câteva nedumeriri. Prima este provocată de faptul că domnia sa declanșează o anchetă moral-politică, dar, în loc să distribuie sancțiuni pe linie de partid, le

transferă în domeniul istoriei literare, ceea ce cam seamănă a confuzie de planuri. De aici decurg o serie întreagă de consecințe nefaste pentru întreg eșafodajul autoarei, cum ar fi discriminarea pe care o introduce între autorii în viață și cei care nu mai sunt, și deci nu se pot apăra în fața instanței.

Cea de-a doua nedumerire vizează ușurința cu care, în cronicile domniei sale (radiodifuzate, și acum tipărite), se emit sentințe în ceea ce privește o serie întreagă de împrejurări din biografia cutăririi scriitor postbelic. Or, absența cvasi-totală a singurelor instrumente de legitimare, biografiile și monografiile marilor scriitori contemporani, reprezintă o lacună unanim recunoscută a istoriei noastre literare. Monica Lovinescu nu pare incomodată de acest fapt absolut obiectiv, cum nu ține seama nici de ravagiile pe care le-a produs, la sfârșitul secolului trecut, vehicularea de interpretări fantasmagorice a unor momente din biografiile marilor scriitori (este de ajuns să amintesc doar priza teribilă pe care au avut-o la public plăsmuirile lui Octav Minar despre Eminescu).

Politica strătului nu rezistă, însă, niciodată la impactul cu factorul timp. Departe de buimăceala anului 1990, carențele acestui nou volum din „Unde scurte” nu fac decât să sublinieze carențele iremediabile ale celorlalte două. Cred că Monica Lovinescu reușește, involuntar, să îngroape definitiv teoria „vidului cultural”, chiar dacă odată cu asta își îngroapă și propria carieră. O carieră purtată de un veșnic zel combatant, adeseori cu ură și, în orice caz, cu o obediță de soldat, de ultim soldat, la comenzile unei teorii în care nici nu știu dacă a crezut cu adevărat.

Nu cred că există o imagine mai suprarealistă decât imaginea unui cititor strângând la piept cu bucurie, cu emoție, o carte de Monica Lovinescu.

Răzvan VONCU

Cel mai mare spion din istoria României

Ion Pavelescu
ENIGMA MORUZOV
Ed. Gaudeamus,
Iași, 1993

Spionajul - cel puțin așa afirmă majoritatea exegeților - este o artă, adică o creație (mai mult decât o ocupație) de esență inefabilă, care nu operează cu cantități și nu dă definiții și care, evident, nu încurajează nici gradele de comparație.

„Cel mai mare spion al României” - subtitlul lucrării lui Ion Pavelescu - subînțelege și o mare ironie - ceea ce este și în stilul autorului - chiar dacă afirmația rămâne adevărul gol-goluț. Însă personajul este așa de puțin cunoscut încât afirmația temerară dacă nu e riscată se face oricum foarte curajoasă.

Adevărul, nici gol, nici goluț, rămâne destul de încurcat, ori mai exact, îmbrăcat în opinii, supoziții și rezoluții credibile, pentru că autorul, care, de altfel a despuiat toate izvoarele și a consultat toate documentele - puține, câte au rămas de la S.S.I. - și a intervievat pe toți supraviețuitorii urmași ai lui Mihail Moruzov, a încercat o construcție personală, un portret reconstituit din imagini șterse, incomplete ori mișcate.

Volumul, bazat pe mărturiile unor rude apropiate ca Veniamin Moruzov și Olimpia Ștefănescu, precum și pe memoriile unui subordonat, N.D. Stănescu - și

Sorge, Rado Sandor ori Elyesa Bazna. Deși de origine slavă - și de aceea suspectat de germani că face jocul sovieticilor - Moruzov rămâne, până la proba contrarie, un desăvârșit patriot român. Demersul autorului pare motivat de o posibilă reactualizare în epoca noastră a tipului uman reprezentat de Mihail Moruzov. Autorul nu amănunțește această supoziție: „Viața unor asemenea personaje se aseamănă cu un iceberg. La suprafață nu ajung decât puține din faptele care le configurează biografia. Am da dovadă de lipsă de modestie dacă am afirma că deținem măcar a zecea parte din datele care ar putea ajuta cititorul de azi să înțeleagă semnificația acțiunilor desfășurate direct de el sau sub egida sa, toate vrednice de cel mai larg interes, toate menite să demonstreze eficiența serviciilor noastre secrete în perioada interbelică. Tocmai pentru că știrile ce ne-au parvenit sunt fragmentare, tocmai pentru că Moruzov s-a ferit să lase documente scrise, nu vom putea alcătui o cronică încheată, ci mai degrabă un șir de tablouri. Sperăm că din alăturarea lor să se poată reconstitui imaginea complexă a unui om dăruit și care, din păcate, s-ar putea să dobândească o actualitate pe cât de neașteptată pe atât de dramatică.”

Desigur, o asemenea lucrare aparține unui istoric, dar, am spune, publicistul racordat la cotidian este și el prezent prin numărătoarele intervenții personale, prin multele ocoluri, reluări și reveniri, recunoscute prin formula „închidem paranteza”. Plăcerea etimologilor și delectivismul lingvistice trădează și un filolog, deși temperat. În fond, metoda cea mai productivă rămâne ancheta memorialistică printre urmași, în condițiile în care fondul documentar este extrem de sărac, nepermițând o „reconstituire” istorică (altminteri repudiată ca metodă). Dar totul este istorie, și în istorie începe cu începutul. Astfel avem o istorie a cazurilor (pentru că familia Moruzov este de origine căzăcească), o istorie a spionajului, o istorie a lui Carol al II-lea, și o istorie a cămarilor, o istorie a conexiunilor primului război mondial ș.a. - totul condimentat cu amintiri și trăiri personale ale autorului. Și, din istorie în istorie, povestea proliferază șeherezadic, chiar cu digresivnele pamfletare ori cu nuclee de virtuale polemici.

Am putea spune că formatul de filolog și ocupația de publicist îl recomandă pe Ion Pavelescu ca pe un excelent istoric, ferit de rigiditățile și prejudecățile profesionalismului exclusiv. Este formula cea mai modernă de interferență și conexiune interdisciplinară, poate prin dispozițiile diverse se explică și prolificitatea autorului după *Revoluția*, *Proba focului*, *Editorul „Globus”*, 1991 și *România la Stalingrad*, Editura „Globus”, 1992 sunt două volume primite cu mare interes și proiectându-se pe Ion Pavelescu printre autorii de succes ai acestor ani.

Aureliu GOC

Marin SORESCU

Poeme

Maria și Marin

El, dimineța, se scula, da la găini, da la porc
De mâncare, da la câini, îi muta în grădină,
La locul lor, că noaptea stau aici, în față,
Să nu le fure găinile.

Și după ce termina asta
Se ducea și-și făcea o oală de ceai de buruieni.
El uita să mai mănânce - bea doar ceaiul ăla,
Că dacă mâncau păsările, porcii, câinii,
Era ca și cum ar fi mâncat și el.
Ele erau mai importante.
Da' bea ceaiul ăla.
După aia lucra.
Și după aia se așeza, spârgea o ceapă, două,
Slănină, un codru de pâine și mânca.

Ea, cum se scula, mai târziu, după răsăritul soarelui,
Se-nvârtea ce se-nvârtea că n-avea ce să facă
Și se ducea la vecine. La parlament.
C-a fi, c-a păți. A, pă tu ai auzit ce s-a-ntâmplat?
Ăla a venit beat, Nae a ciupit-o pe Anica -

Lucruri de-astea.
Venea, îl găsea mâncând.
- Așa, așa, îmbuibă-te.
El mânca și tăcea.

Odată ea apare c-o sticlă de țuică în mână.
Un clondir de-o jumătate, înfundat c-un cocean
Cotcodăcise o găină lângă o glugă,
S-a dus să caute oul și-a dat de sticlă, ascunsă bine.
- Da' tu ai văzut, mă, că găinile astea
Nu pot să ouă până nu le miroase a țuică?

El tăcea ce tăcea și la urmă răspundea gros:
- De unde-o luași, fă?
Și pe-acolo scormoniși?

Și ea iar pleca la parlament

Și el rămânea să facă toate treburile.

Într-o dimineță se scoală tot așa târziu
Și se uită pe fereastră.
- Marine, ninge pe fasole!
Bate, Marine, fasolea, n-auzi?
- Da' tu ce faci? Tu nu-nțelegi?
Da' mai taci din gură, că am alte treburi.

Vine o vecină:
- Mă, vă certați pe bătătură -
Că râde lumea de voi.
Păi, dacă nu bate fasolea!
- Pe tine ar trebui să te bat
Că te-ai făcut cât putina - și fasolea e treaba
muierilor.

30 de colaci

În 56 îl întâlnesc pe Sfântul Dumitru,
Că era soțul meu bolnav,
Și-mi spune: - Să-mi faci și mie, Marie,
Treizeci de colaci.
Și când i-am făcut zice: - Câți bani vrei?
- Nu vreau nici un ban, decât bolnavii din spitale
Să-i faci bine - și nevinovații din pușcării,
Să le dai drumul.
- Săracă o să fii toată viața.
- Da' nu sunt săracă. Dacă sunt sănătoasă,
Sunt bogată.

Ei și atunci m-am pomenit c-au ieșit din pușcărie
Dumitru lu' Truță,
Dumitru lu' Duță
și Dumitru lu' Dumitru al lu' Dumitru - chiaburi.
Au ieșit de Sfântul Ilie.

Al meu s-a făcut și el bine,
Da' la Sfântul Ilie ălălalt.

Dl Nicolae Manolescu în suita lui Richard al III-lea

Prezența dlui Nicolae Manolescu printre oficialitățile care l-au însoțit pe domnul președinte Ion Iliescu în vizitele efectuate, în martie a.c., de domnia sa, succesiv, în Lituania, Coreea de Sud și zone ale Republicii Populare Chineze a surprins pe mulți. Am cam căzut pe gânduri și eu. Dl Nicolae Manolescu - *e dreptul său* - se numără printre cei mai decizi adversari politici ai dlui Ion Iliescu; dar și printre cei care s-au exprimat cu o *inadmisibilă* violență verbală la adresa președintelui țării. De unde până unde atunci această (nu prea firească) însoțire? Așa e politica, mi-am zis, își are logica și interesele sale, pe care noi, profanii în materie, nu le putem înțelege întotdeauna. Ceea ce mă preocupă, prin urmare, nu este nici *de ce* l-a "luat" președintele Ion Iliescu cu el pe președintele PAC-ului, nici *de ce* acesta (președintele de partid) a hotărât să nu se opună de această dată președintelui țării. Altceva mă nedumerește pe mine.

Să ne împrosptăm puțin memoria. În "Adevărul" din 13 martie 1991

scriam:

"Nu o dată mi-am spus: mai scriu un articol și gata, mă las de politică. Intervenea însă mereu câte ceva care îmi stârnea chefel de a riposta. Intervenea și intervine. Iată de pildă în săptămânalul "Phoenix", anul II/ nr. 3(50) din 28 ianuarie - 3 februarie a.c., p.3, dl Nicolae Manolescu acordă un interviu dnei Anca Ionaș. Cum credeți că se intitulează (cu litere de-o șchioapă firește, anunțat - cu litere mărioșoare și ele - încă din prima pagină a revistei) interviul? Incredibil dar adevărat: "Richard al III-lea la Cotroceni". Richard al III-lea la Cotroceni? Bine, dar asta nu poate să însemne decât că, nici mai mult nici mai puțin, dl Ion Iliescu este *identificat* cu unul dintre cei mai mari monștri ai teatrului shakespearean! CHIAR AȘA?! Și această identificare o propune un scriitor, un profesor universitar, un om pe care îl știam civilizată și deloc pățimăș, dimpotrivă, cam rece de felul lui, chiar excesiv de rece uneori! Atât de intensă să fie dorința oarbă de a jigni, atât de molipsitoare *isteria urii*? Și cînd te

gândești că domnul Nicolae Manolescu nu obosește denunțând violențele verbale ale altora. Oare violențele sale verbale cum s-or fi numind? Politețuri? O comparație atât de *nesăbuită* să reprezinte cumva un exemplu de urbanitate în înalta polemică de idei? Noua identificare pe care și-o permite poziția: Iliescu = Richard al III-lea - cum să pui «lira în cui» citind asemenea otrăvite răutăți, demne de personajul dramatic evocat? - ne arată cât de intact poate rămâne «spiritul primar agresiv», de care vorbea Marin Preda, chiar și în cazul unor intelectuali, altfel, nu-i așa, subțiri. Când acești intelectuali se lasă băntuiți de suspente patimi politice. Iar dl Nicolae Manolescu se lasă băntuit de asemenea patimi cam de când s-a întors din America."

Iar în "Literatorul" din 25 septembrie 1992 mai ziceam și acestea:

"Vine de exemplu dl Nicolae Manolescu din America (căci de acolo vine de obicei dumnealui) și ce spune? Spune că «americani

sunt obișnuiți cu președinți care strâng mâinile și nu care sar de gâtul manifestanților». Care va să zică, alți președinți, din țările civilizate, pe care le tot vizitează dl Nicolae Manolescu, strâng frumos mâinile cetățenilor; președintele nostru, în schimb, îi strânge de gât; are el acest nărav; alte locuri, alte obiceiuri. Și la asemenea afirmații aberante se pretează, nu pentru prima oară, un om inteligent ca dl Nicolae Manolescu; inteligent și totuși incapabil să-și stăpânească umorile. Cât de mari trebuie deci să fie ele!"

Așa stând lucrurile (și așa stau ele) mă întreb:

Oare cum a primit dl Nicolae Manolescu să facă parte din suita cumplitelui Richard al III-lea? Și cum nu s-a temut că în timpul călătoriei, într-un moment de criză, președintele Ion Iliescu (ar fi avut destule motive, de altfel) o să-l strângă de gât?

Valeriu CRISTEA
martie 1994

Un tardiv te-deum

Nu știu dacă Omul s-a gândit vreodată la aureola prenumelui său. Nu știu cât era de pătruns de filosofia lui Marc Aurelius.

Ce știu - sigur - este că Omul, „tobă de carte”, lubea poezia românească (mai ales poezia contemporană). Nu numai pentru că a scris mereu despre ea (acolo, niște „eseuri”). Nu numai pentru că, oarecum împotriva pregătirii sale (a urmat, bunăoară, „Micu-Klein” din Cluj), chiar împotriva originii sale „ardelene” (deși din acest punct de vedere, există notabile excepții: de pildă, cazul „universitarului” Ion Pop), l-a luat în brațe pe „ploieșteanul” de Nichita S. (al cărui editor de excepție, în „B.P.T.”, a fost: cf. vol. *Starea poeziei*, cu o „prefață” de ..., Ed. „Minerva”, București, 1975). Nu numai pentru că ... (s-ar mai putea invoca și alte argumente). Ci - pur și simplu - văzând și citind articolele/cărțile sale. Da, cărțile sale (simpliciter spus, eliptic, discret, precum de altfel și semna: un biet „a.m.”), cărți valoroase și prin „mi-bemolul” lor major aplicat chiar în titluri: *Metonimii*, *Acolade* etc.

... Mi-a fost dat să asist la un moment greu pentru Dânsul: în fața a peste 25 de traducători (se înțelege: cunosători) ai poeziei lui Doinaș, Nichita ori Sorescu, pur și simplu a strălucit. (Poate că - de reflectat, vorba poetului „Câmpiei eterne”, conferențind despre tema vieții sale, a uitat de vârstă, de

oboseală, de timp, de loc, de spațiu...)

AUREL MARTIN - pe dânsul îmi permit să-l evoc aici; pentru că nici nu știu exact când s-a dus, și El, „să moară puțin” - a fost un mare cititor, un critic și un editor al cărților „contemporane”. El care făcuse pușcărie pe nedrept - vezi și

poezia apărută în *România literară*, nr. 26/94; fusese ales „să-i publice pe clasici”; suferise, printre altele, și întreabarea insidioasă a unui mare poet: „Și, mai înainte..., mai înainte...?”, a rămas nu numai un „paj” (paznic de far?) al clasicii; nu numai „muma răniților” (de preferință, cu intuiție, tineri: vezi

„cazul” tragic al lui Mircea Scarlat, pe care l-a publicat mai întâi, cu o incitantă „introducere” la... Miron Costin, „cronicarul clasic”, clasicizat de istoricii - profesori); nu numai „un nume” adunat de pe la „Gazeta literară” ori „Luceafărul lui Mihai” (ce și cum a fost pot să spună, încă: Maria Banuș, Nina Cassian, Paul Cornea, Ov.S. Crohmălniceanu, D. Micu, I.D. Bălan, N. Manolescu ș.a.), dar, mai ales, a fost un nou Al. Rosetti de la „fundația” Editurii „Minerva” (pe care a păstrorit-o peste 15 ani).

Cu firea sa - aparent boemă, cu suferința sa, pe care, nemărturisind-o, greu o dibuiați, cu felul său, aparte (care, deci, l-a interesat și pe autorul „Testamentului”); cu ochelarii săi „opaci”, barbieni (“Să tragi alt oblon de var/între timp și ce-i afară” - *După melci*); cu „Doamna și nepotul” în plimbările zilnice de la „Casa Sadoveanu”; cu ceea ce numai El a știut (mai cu seamă - după „revoluția culturală” din iulie-noiembrie 1971), Aurel Martin rămâne un nume de referință între criticii și editorii cărții românești. (Sunt sigur, de pildă, că El, ușor l-ar fi convins pe un „tânăr confrate/gazetar” că, într-o „introducere în opera lui...”, nu are ce căuta „coroana” trimisă de... Ceaușescu la moartea poetului respectiv... Era lecția maioreșciană a crezului său).

Fănuș BĂILEȘTEANU
15 iulie 1994

Crișu DASCĂLU

Tărm dilatat

Hambarele neliniștii

Prieteni s-au risipit prin tabere,
Dușmanii, și ei, vor muri... au

murit...

Singurătate, cine să te mai apere?
Sau cine să-mplănte în tine-un cuțit?

Ne-apasă supt sticla ei vara,
Ne gătuie luna...
Tărmul și marea
De-acuma sunt una.

Cei nepăsători
Ne urmăresc, la pas...
Vom recăștiga, până în zori,
Din ce-am pierdut ce-a rămas.

Tărm dilatat

Zilele cad, una după cealaltă,
În enigmaticul lat...
Lacrima, pe obraz, e caldă -
Aerul, rece supt brazi.

Evenimentele vin și pleacă...
E și un viu, e și un mort.
Supt privirea ta, vagă,
Mă ascund, ca-ntr-un cort.

Împreună cu via stafie
A caietului îngălbenit,
Din care, abia, mai adie
O strofă, abilă, de vid.

Visul de lemn

De-acolo, de sus,
Privește și - ascultă bufnița vie
Prin noi, fără ochi și auz,
Spre anul o mie.

Respirăm violent frunze
Și pietre și pești,
Cu inimile ascunse
În aripi lumești.

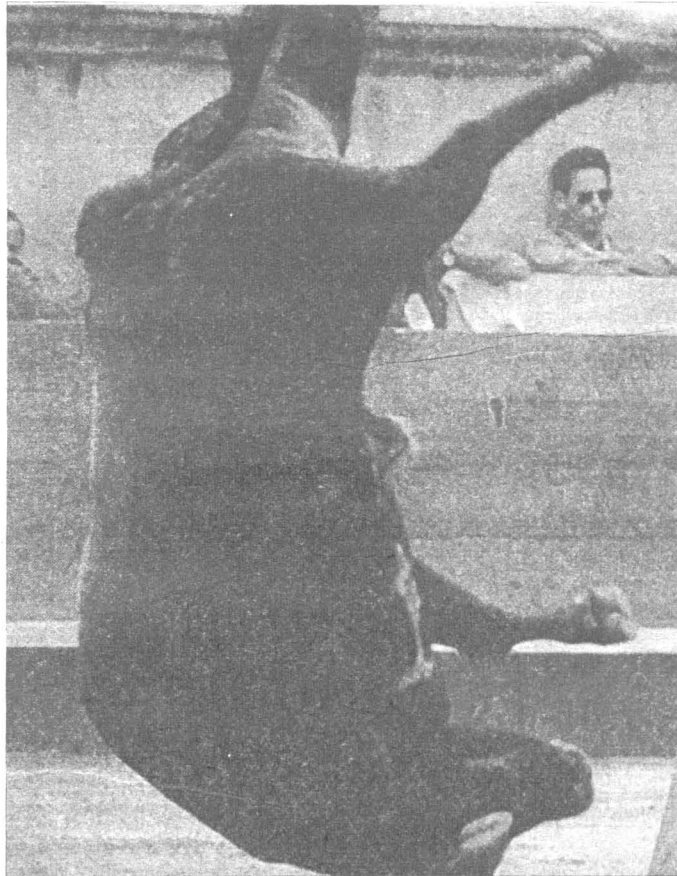
Lângă icoane, ascultăm cum
Stelele coapte ne urlă.
Și aer mai e, strivitul de fum,
Numai în leagăn. Și-n turlă.

Milenii românești

Copilul cu nume de voievod
Mă tot strigă pe plajă,

Dar grăbilele visuri își scot,
Prelungi și suinzi, moi ochii de
strajă.

Un vânt cunoscut îmi străbate
Micul meu timp...
Cu trupul întreg, în zăpadă

Simt că mă schimb...

Pe munți, se ridică o ceață sărată,
Despuindu-și pe jnepeni fuiorul:
E marea, ce-și caută, dezrădăcinată,
Cu picioare de alge, izvorul.

Ochi văruit

Sori vii pe-un cer imaginar
Ne încălzesc pe nisipul ud
De unde același crăpat felinar
Citește drumul spre Sud.

Zaruri fără oprire
Se rostogolesc în frunziș,
Căzând dintr-o uimire
În alta, furiiș.

Pereții sunt moi supt o apărare
Nedreaptă.
De mână, intrăm în mare.
Și nu ne grăbim. Furtuna așteaptă...

Nostalgii inutile

Trăim într-o carte
Pe file de-argint;
Un singur cuvânt ne desparte
La margini de rând.

Ne-nchidem în casă
Cu vechiul zăvor,
Spre care se lasă
Lungi paseri în zbor.

Se mișcă în miros de sare
Și nici nu mai suntem, căci nici
Rana nu ne mai doare.

Nepăsătoare capcană și caldă

Nici lumină firavă
Nu mai știu, nu suport...
Alba navă
Se zbate-n năvoade, în port.

Din foșnitoare nisipuri, mi-am pus
Vechea cămașă.
Pe-ascuns
O piatră neagră se-ngroașă.

Până, treptat,
În ea mă cuprind.
Am tot așteptat
Ascuns în oglinde...

Ispită

Dezghetul nu te-ajunge nici pe tine
Cu licărele sale lungi,
Din care pești, prin roiuri de albine,
Privesc nostalgic vestețele lunci.

Aicea, lângă morile rănite.
E iama mai aproape decât crezi:
Ne-ademeniră, iată, spre firide,
Urcioarele supt malțurile verzi.

Se umplu de-ntuneric corbii mari
Când soarele alunecă supt vetre,
Când caldă printre stâlpii roși apari,
Ca sângele de taur printre pietre.

În nesfârșită tresărire

Ca lupii ne-afundăm în văgăune,
Eu într-a mea, tu-în văgăuna ta,
În care niciodată nu apune
Și nu răsare cerul vreo stea.

Și, pe când noaptea greu ne latră
Cu botul despicat peste abis,
Noi, despărțiți de-un zid de piatră,
Visăm încrâncenați același vis

În care, pe supt neguri mari de brazi
Și-n unduirea naltei ierbi,
Doi tineri lupi infomețați
Mușcă, zmcundu-l, din același cerb.

Dar marea șarpe
Încâlzește-ntr-un ou,
Supt auritele harpe,
O vară, din nou.

Tărmul frenetic

Lovirea e-nceată, dar grea,
Cu flăcări orizontale.
O - mare așteptare mă vrea
Să sosesc, supt flamuri, și-n zale.

Din beznă, un fulger cețos
Coboară statui de rășină,
Căror să mă-nchin, vin pe jos
Cu genuchii striviți de lumină.

Noaptea animalelor mici

Victor PAPILIAN – inedit

Poveste orientală

Înainte de a fi apărut frumoasa Șeherezada în palatul regelui Siriar, s-a petrecut în palatul regelui Baba-Hari din Siraz o întâmplare pe care nu glasul poezilor și al povestitorilor a dus-o din om în om, ci până a însuși medicul regelui, marele cârturar și învățat al timpului, Megassim.

Cum orice faptă, oricât de adevărată, nu poate scăpa de floriturile vorbei, deși repet, întâmplarea s-a petrecut aievea, după cum povestește cinstita pană a cârturarului medic, o vom face și noi. Deci...

„Trei metereze de frumusețe feerică înconjurau palatul regelui Baba-Hari, ale cărui valuri de mătăse și aur se jucau chiar în zidul palatului; apoi brăul de trandafiri, după care urma aleea magnoliilor. Dincolo de sârma ghimpată a gardului, unde străjuiau eunucii devotați regelui, se întindeau viile și ogoarele pline de rod îmbelșugat.

Era o veșnică desfătare. Scânteierile verzi și violete ale razelor în apele râului, culorile albe, galbene și roșii ale trandafirilor și ochii florilor de magnolia destrămuau timpul și distanțele. Te găseai aici în veșnicie. Cer și pământ se contopiseră. Te știai pe pământ și aspirai miresmele cerului; te simțeai numai azi, fiindcă ieri și mâine dispăruseră din mintea ta. Așa fusese darul acestui palat și alor sale grădini, cântate de toți poezii țării și răvnite de toți amanții lumii. Dar de câțiva timp, din pricini necunoscute, nenorocirea

stricăcioase sugeau seva pomilor și a florilor. În palat, mătăsurile de Bassora atârneau în zdrențe, iar peste armele de Bagdad se așezase rugina. Cerul se acoperise cu nori de cărbune, iar de jur împrejurul palatului haite de câini turbați și de șacali urlau a pustiu.

Regele avea două sute de neveste și o mie de țitoare (dansatoare, poete, cântărețe) și toate dintr-o dată îmbătrâniseră, se arătau gârbove și fără nici o atracție, așa că nici cântecul, nici dansul, nici chiar trupul femeilor nu-l puteau scoate din toropeala care simțea că-l copleșește. Privea cu spaimă la florile grădinilor care se uscaseră, privea cu spaimă la trupul femeilor ajunse niște babornite uscate și gheboșate. Peste toate frumusețile se așezase paragina... Eunucii, din grași și rotoci, se prefăcuseră în fantome scheletice, iar curtenii se prăpădeau unii după alții. Așa că doliul, mai mult ca veselia, domnea în palat.

Și când regele însuși prinse a se privi în oglindă, s-a cutremurat. Nu se mai putea recunoaște, atât era de zbârcit, de slab și de îmbătrânit. Și atunci și-a pus în gând să aflu singur obârșia râului, căci era un rege cârturar și în rafturile bibliotecii lui se găseau mii și mii de cărți, cu toată înțelepciunea și știința oamenilor. Dar îi era cu neputință, fiindcă, de bună seamă, râul este unul, manifestat în diferite feluri. Singura lui bucurie rămăsese să privească eunucii care legau din când în când câte o fată din harem într-un sac și apoi o

Dar într-o zi când, întunecat, privea peste gardul de sarmă în depărtate ogoarelor arse de soare și mâncate de lăcuste, a simțit jucând asupra-i un ochi de lumină. Și s-a infuriat regele. Cine-ndrăznește să-și facă joc cu Înălțimea sa? Dar jocul continua. Ochiul de lumină i se așeza când pe barbă, când pe haina de catifea. Furios, a coborât. O față de vreo cincisprezece ani se juca cu niște cioburi de sticlă și urmărea răsând alergarea petecelor de lumină pe zid.

—Ce faci? întrebă regele furios. Și cine ești tu?

Dar iute își domoli mânia, fiindcă fata rădea și râdea ei îl încânta, învalundu-l într-un mraz de amintiri și vise luminioase.

—Ce faci tu... și cine ești? întrebă regele cu vocea mult mai îndulcită.

—Mă cheamă Maha-Sadi... și privesc cum raza soarelui se prefacă în curcubeu. Și în acest timp juca o prismă de sticlă cu care picta pe albul peretelui curcubeul.

—Doamne, spuse ea mai departe, ochii noștri nu cunosc adevărul. Iată că lumina nu e albă cum credem noi, ci e alcătuită din așezate frumusețe de culori. Ochiul nostru nu vede bine...

—Încă o dată te întreb: cine ești?

—Sunt fiica acestei grădini minunate, răspuse fata. Iată trupul meu... E înalt și mlădios ca tulpina palmierului. Am fața netedă și albă ca petala de crin și gura roșie și umedă ca floarea trandafirului, iar ochii mei sunt albaștri ca cerul uscat și părul s-ar putea lua la întrecere cu pana corbului... Am în mână cioburi de sticlă, fiindcă numai ele pot întregi, în podoabe, grădina.

—Și ce vrei să faci?

—Îmi potriveșc ochii după aceste sticle, ca acele ce va privi prin ochii mei să vadă lumina cu adevărat, și nu ca o păreră.

—Și crezi c-ai să izbuțești?

—Privește, mărite rege, în cristalul ochilor mei și câtă lumina după cum, cu acest orod de sticlă, o văd...

Și, minune!... Când regele a privit fata în ochi și apoi s-a uitat peste câmp, totul era preschimbat. Magnoliile și trandafirii erau plini de flori; înflorise și vița, răspândind acel parfum unic în lume ca suavitate, parfumul florilor de viță. Și de unde mai înainte ochii lui erau amorțiți, acum se bucurau de aerul curat, de cerul albastru, de valul mătăsoș al apei și de fiorul abia întrezărit al frunzei în pom.

—Mare minune... gândi regele și se sperie ca de o vrajă. Vino cu mine! îi porunci el.

Fata îl urmă. Intrând în palat, regele nu-și mai cunoștea locuința. Mobila era curățată, sidefurile de un alb imaculat, mătăsurile cădeau în valuri ușoare, săbiile și iataganele străluceau. Și atunci, regele a luat fata și, arătând-o curtenilor, eunucilor și ostașilor, le-a spus că ea avea să fie cea dintâi din tot haremul, și toată lumea să-i dea ascultare de sultană.

Dar a doua zi după sosirea ei, o veste tragică se răspândi. Bătrânul medic, Megassim, fusese găsit mort. Murise într-o orgie după ce dragostise toate femeile din haremul său (cincizeci de neveste și trei sute de țitoare).

Și regele a privit supărat la frumoasa Maha-Sadi.

—Tu ai adus aici poftă fără saț și luxura... Iar fata a răspuns cu smerenie:

—Doamne, dacă prin mine s-a săvârșit, prin mine va învia... fiindcă port în mine duhul nemuritor al florilor și al pomilor.

Apoi se duse în camera mortuară, unde repauza bătrânul medic printre coroane de flori și podoabe funerare. Întreg haremul îl plângea. Când Maha-Sadi a intrat, a spus doar atât:

—Nu-l plângeți, femeilor... el doarme. Privește-ți, ca să fiți vrednice, la deșteptare, de dragostea lui.

Și stând astfel, chiar regele a văzut ceva mișcând mai jos de buric.

—Trăiește..., a tipat el.

Și de atunci, a rămas proverbul persan: „Învieerea mortului începe mai jos de buric”.

Dar fata a prezis bine. Mortul, trezit, s-a repezit hulpav la femeie. Și n-a fost multumit cu avutul său, a cerut să fie trecut alături în heremul regelui ceea ce, fiind crimă de lezmajestate, cu mare greutate a fost împiedicat.

De atunci durează înțeleptul proverb persan: „Feriți-vă, femeilor, de mortul învial”.

Nu mult după aceea a venit la rege Kaznajar, famenul curții.

—Mărite doamne, ceva nemaipomenit... Eunucii fac răzvrătire... Cer femeii, vor să se-nsoare... Mă tem să nu ia cu asalt haremul. Și regele, speriat, a trimis după medic, să cerceteze întâmplarea. Medicul a spus adevărul:

—Doamne, eunucii au dreptate să ceară femeii...

Regele nu știa ce să creadă. Își amintea de vorba fetei, care spunea că adevărata culoare a luminii nu e cea albă, ci numai cea văzută din împărățirea ei. Și, într-adevăr, după ce ochii lui se îndepărtau o clipă de ai iubitei, aerul se împărățea într-o fantasmagorie de lumini versicolore, iar apele râului unduiau în fel de fel de culori de nemăiînchipuită bogăție. Și voia să știe dacă schimbarea aceasta era aievea sau dacă nu cumva ochii lui căpătaseră proprietățile blocului de cristal și transformau lumina.

—Ce-ți pasă... îi spunea fata. Privește lumea prin ochii mei, acesta-i adevărul.

Regele era însă cârturar și-și voia să cunoască adevărul adevărat. Mare pacoste pe capul unui om - fie el chiar rege - ispita cunoașterii. Nu putea dormi noaptea, n-avea liniște ziua. Mai ales îl muceau spusele medicului. Ca să se convingă el însuși, a dezbrăcat toată oastea eunucilor și singur și-a dat seama că oamenii erau întregi. Și, ca orice cârturar, era și invidios și gelos. Era invidios că și alții puteau fi fericiți, și era gelos pe aceea fericie dobândită prin farmecele iubitei lui.

Într-o noapte s-a dus în palat unde dormea frumoasa Maha-Sadi și a luat-o în brațe. Fata s-a deșteptat și s-a lăsat în voia stăpânului, crezând că o duce spre iubire. Dar nebulul cercetător a dus-o pe balcon și de acolo i-a dat drumul în apele râului.

—Acum voi vedea..., și-a zis el.

Și într-adevăr, a doua zi a putut cunoaște dezastrul. Paragina s-a lăsat dintr-o dată pe toată casa, iar în curte, mare gâlceavă. Femeile din harem îmbătrâniseră de azi pe mâine, iar eunucii voiau să ucidă pe medic, acuzându-l că prin farmecele lui și-au pierdut ei bărbăția. Numai intervenția regelui l-a scăpat de sfârtecere.

—Stăpâne, ceva și mai grozav... mărturisea bietul medic. Am văzut cu ochii mei cum le cădeau mădularele la pământ, ca două greutateți de plumb.

Și numaidecât a căzut și el mort la pământ. Atunci regele și-a dat seama cu durere că adevărat fusese o vrajă și că acea vrajă o făcuse Maha-Sadi cu frumusețea ochilor și bunătatea sufletului. Cum o altă fată de soiu acela nu s-a mai putut găsi (atare exemple sunt unice), regele și-a scos ochii, ca pentru restul zilelor să nu mai cunoască nici minciuna nici adevărul. De atunci durează aceste porunci persane.

1. O femeie frumoasă e un bun comun, pe care îl poți folosi chiar fără să te înfrunți din el.

2. O femeie e cu adevărat frumoasă numai dacă poate întregi cu adevărat un eunuc.

3. Regele să-și vadă de harem și de împărăție și să lase ispita cercetărilor științifice cârturarilor, altcum îl paște invidia, trufia și gelozia, cele mai urâte patimi omenești.”

se abătuse asupra întregului ținut. Lăcustele tăiaseră grăul din rădăcini, omizi hăde otrăviseră vițele și musculițe

azvârieau peste balcon în apele râului. Licărea în ochii lui o pară de lumină nouă văzând prin aer zvârcolirile pachetului viu.

Gena p sau lupta abisiniană

Mare mi-a fost mirarea când, intrând în laboratorul profesorului Namdroebroec, al cărui institut din fiordul Rinjvadsve a făcut între savanți fală nu numai Norvegiei, dar și întregului continent, am fost dezbrăcat până la piele, fotografiat în pozițiile cele mai bizare și măsurat în toate diametrele, circumferințele și lungimile, și numai după ce profesorul a făcut media (plus culoarea părului, ochilor, pielii, sclipirea privirii, zâmbetul din colțul gurii și felul de încruntare a frunții) a dat verdictul:

—Dumneata, Florea Florea, din țara cu numele România, ești acceptat să lucrezi în laboratorul meu, deoarece îți lipsește gena P.

Dar în laboratorul norvegian, unde voiam să studiez transmiterea eredității și a caracterului dobândit experimental, am întâlnit pe Sigurd Namdroebroec, care mi-a aruncat la coș toate gândurile științifice.

Sigurd Namdroebroec a fost cea mai frumoasă femeie întâlnită în viața mea. Înaltă, cu niște forme - vorba aia - sculpturale, s-o aduci pe ecran sau s-o pui de model într-o academie de arte frumoase. Avea părul blond ca eroinele Nibelungilor, ochii albaștri și pielea albă pe gât, sâni, pântec, coapse și mâini. Toate

în laboratorul lui decât doi asistenți, eu fiind al doilea - râdea de mine că apăream la joc în șort.

—Noi suntem anatomiciști și te identificăm..., râdea Krunt van Zdramunerfach.

Iar profesorul mă căina cu indulgență:

—Țara lui e încă sălbatică. N-a putut ajunge la acea perfecțiune a simțurilor și a moravurilor ca noi, nordicii.

—Dragă Florea, după ce m-am convins de capacitatea dumitale, să-ți spun ceva și despre frumoasa genă P. Ai băgat de seamă că nu primesc în laboratorul meu decât un singur asistent. N-am loc pentru mai mulți, și aici, în sihăstria asta, nu vreau zgomot, scandal, certuri... Noi trăim într-o armonie perfectă... eu, nevastă-mea, cei doi asistenți... Acum celălalt pleacă și dumneata trebuie să îndeplinești funcțiunile întregii comunități.

—Domnule profesor, dar nu mi-ai spus nimic despre gena P.

—Numaidecât. A fost nevoie de acest preambul ca să-ți arăt încrederea deplină pe care o am în dumneata, și această încredere e întemeiată tocmai pe absența genei P.

—Ce-i aia?

—Este gena care produce atracția erotică... Este gena care produce ceea ce se

—Așa fac cu toți cei care vor să lucreze... fiindcă nevastă-mea are gena P și ar fi cu neputință să împiedic o trădare - când doi inși de sex opus și de aceeași genă se întâlnesc, zadarnice sunt jurămintele, blestemele, amenințările, rugămintele, gloanțele de revolver... Asistenții mei trebuie să fie lipsiți de gena P.

—Încep să înțeleg.

—Nu e grozavă descoperirea mea?

—E miraculoasă.

—E binefăcătoare.

În timp ce-mi vorbea, am aruncat ochii pe fereastră. Jocul încetase, iar Sigurd și cu Krunt Zdramunerfach se retrăseseră într-un tufiș.

—S-a terminat partida de tenis, continuă profesorul să-mi vorbească. N-am publicat întreaga lucrare fiindcă n-am depășit încă toate genele atracției. Până acum nu am putut identifica decât gena P și sunt pe cale să identific pe Z și pe L.

Eu însă nu-i mai dădeam atenție. Boschetul începuse parcă să se miște și se mișca ritmic.

—Unde te uiți, dragă? întrebă profesorul.

—Mi s-a părut...

—Nu-i nimic. Acolo, nevastă-mea și cu Krunt Zdramunerfach fac lupta abisiniană.

După plecarea celuiălalt asistent am rămas singur să duc corvoada întregului institut. Dar nu era greu. Profesorul era ocupat cu determinarea genelor sex—appeal-ice și antisex—appeal-ice... Și eu lucram cu plăcere gândind că după—amiaza aveam să joc tenis cu frumoasa Sigurd. Singura nepotrivire era că eu nu reușeam să lepăd șortul. Degeaba mă îndemna femeia, eu rămâneam același oltean prost, timid și încăpățânat (noi, oltenii, suntem timizi... să se știe).

Nu mai ce mă privea printre gene surzând, îmi simțeam sângele pus în mișcare și creșteau în mine niște virtualități care cred că erau ale genei P.

Într-o zi, când profesorul era pe malul mării (acolo medita el), afurisita de femeie mă cheamă pe fereastră:

—Vino la o partidă...

Și când cobor, ce să-mi vadă ochii?... Afurisita era îmbrăcată în șort. Atunci n-am mai putut rezista, am apucat-o în brațe, am tras-o în tufiș și am rupt șortul de pe ea. A fost cea mai frumoasă zi a vieții mele.

—Vai, Florea dragă, ce bine știi să faci luptă abisiniană.

—Asta-i lupta abisiniană? întrebai eu uimit.

—Da, sigur. Nu știai?

—Și la noi, în Oltenia, se dau lupte de—astea, dar acolo le zice altcum.

Nu cred că-i nevoie să vă spun că am

fost cel mai fericit om de pe suprafața pământului. Un singur lucru mă îngrijora, timpul de plecare. Așa era regulamentul, să stai numai un an încheiat, ca să treacă și alții la rând. Deci, pe măsură ce se scurta timpul, înmulțeam și numărul luptelor abisiniene.

Odată, când ne găseam pe plajă, iată că sus pe faleză auzim un glas:

—Aha... Faceți luptă abisiniană...

—Bărbatul..., șoptii eu.

Dar partenera mea, care era tocmai în poziție de luptă, mi-a spus:

—Nu te zăticni...

Iar eu, îmbărbătat, am continuat lupta. Profesorul a coborât de pe faleză, ne-a privit și apoi ne-a încurajat:

—Prea bine... Dați-i înainte.

Și apoi, profesorul, deși eu eram cu gândul în altă parte:

—Vezi, Florea, dacă nu era gena P, eu aș fi crezut că vă țineți de blestemății... Dar așa, sunt sigur că faceți luptă abisiniană... și a trecut mai departe. Diseară să-mi spuneți rezultatul.

Întors în țară, am povestit întâmplarea cu gena P amantei mele de atunci, Albinița Porumbacu. Ea mi-a răspuns în pofidă:

—Femeile—și au specificul lor etnic. Ce se potrivește în Scandinavia nu e bun pentru noi... Noi avem altă tehnică.

Iar Micșunica Turbure, altă iubită a mea, după ce a cumpănit lucrurile cu toată gravitatea necesară unei chestiuni de așa mare importanță:

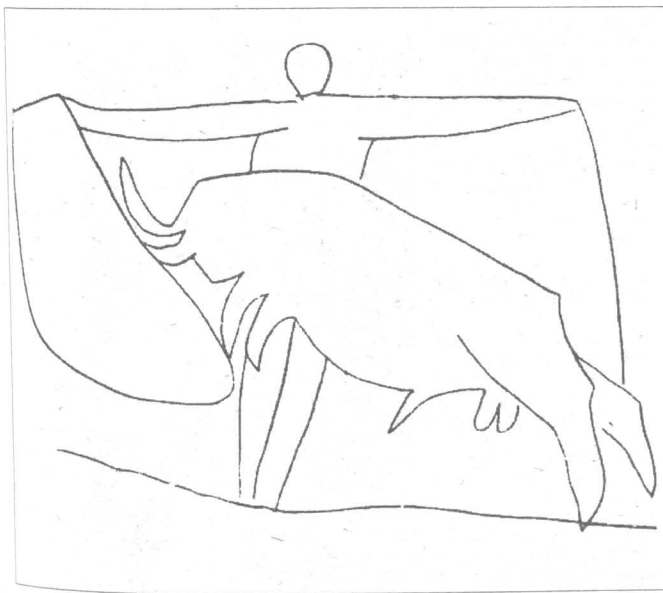
—La noi nu se poate așa ceva. Acolo trebuie că bărbații sunt foarte serioși, nu ca la noi, șmecheri și zeflemiști.

Și avea dreptate Micșunica. Avea lipsă de o ambianță științifică și de un cârturar pentru care adevărurile științifice să fie totuna cu legile firii. Eu, unul, am continuat cercetările cu aceeași râvnă. Dar chestiunea cu șortul m-a dus la concluzii cu totul opuse celor ale maestrului: nefixitatea genei P și a tuturor genelor în general. Sub imboldul anumitor virtuți, potențialul altor gene s'înclocuiesc gena P absentă. A fost suficient un simplu șort, ca din oltean retrograd să mă preschimb în norvegian progresist.

Într-o zi mă căzneau să dovedesc ultimele mele iubite, Perticari, când ea mi-a răspuns înfipit:

—Dragă, lupta abisiniană intră în competențele femeii. Ea consistă în dobărarea adversarului prin fantă de cedare. Cât despre gena P... ea nu e harul unor aleși. Orice bărbat, care e bărbat, o are în trup... iar punerea ei în șving intră în datoriile femeii.

Din volumul în manuscris
Decameronul românesc

aceste daruri le-am văzut la tenis, fiindcă pe terenul de lângă fiordul K, în unele instituții, se juca tenis... cum să spun?... așa, paradisiac. La noi, în Oltenia, se spune: în pielea goală. Dar când spun „pielea goală” nu e cu aproximație, cu „vorba vine”, ci goi-goluți, așa cum i-a lăsat Dumnezeu. Nudismul, în Norvegia, nu mai e o modă, ci un obicei.

Celălalt asistent - profesorul nu accepta

cheamă sex—appeal... Vezi, asta este o fatalitate... și tocmai acest fapt formează obiectul studiului meu epocal. După cum știi, oamenii sunt chinuți grozav de gelozie, de trădare..., or, prin gena P se rezolvă totul.

—Nu prea înțeleg, domnule profesor.

—Uite, exemplific. Ai băgat de seamă că la venirea dumitale te-am supus unui examen amănunțit?...

—Exact.

Timp și spațiu narativ în „Pădurea spânzuraților”

Pădurea spânzuraților este romanul cel mai dramatic al lui Liviu Rebreanu. Este romanul unei conștiințe tulburate, frântă, dilematică, a unui permanent sbucium interior, provocat de lupta dintre datoria impusă și cea liber-înțeleasă. Din acest conflict ireductibil, eroul nu poate ieși decât prin moarte. De aceea *Pădurea spânzuraților* este în ultimă instanță romanul unei condamnări, al unui proces. Eroul său, tânărul învățător Apostol Bologa, e condamnat la moarte chiar din momentul în care el însuși condamnă la moarte un nevinovat, pe celul Svoboda, care voise să dezerteze la ai săi. Apostol Bologa nu va face altceva decât să repete acest caz, Svoboda nefiind altceva decât un alter ego al său. De la moartea acestuia, *relația călău-victimă* se va schimba în defavoarea lui Bologa, care se va trezi la sfârșitul cărții în lațul funiei de care atârna Svoboda.

Execuția din prolog este de fapt propria sa execuție, la care el asistă apriori. Tot ceea ce urmează de aici încolo este drumul său spre ștreang, căci între datoria de a lupta împotriva propriului său popor și conștiința apartenenței la acel popor, între „glasul datoriei” și „glasul sângeului” îl va alege pe acesta din urmă, convins fiind că într-un fel sau altul crima se plătește. Din postura de *călău*, el traversează purgatoriul nemilos al „pădurii cu spânzurați” spre a ajunge el însuși victimă, accedând astfel la ispășire.

Spațiul *Pădurii spânzuraților* este astfel un spațiu simbolic: este spațiul rezervat vânătorului și vântului totodată, spațiu în care Bologa trăiește și receptează semnele timpului, traversând pădurea sa de îndoeli și temeri, de ezitări, remușcări și decizii contradictorii. Pădurea e lumea de semne a ambientului în care are loc acțiunea de vânătoare propriu-zisă, căci nu altceva este romanul decât hăituirea perpetuă a unui animal captiv. Apostol Bologa primește toate atributele acestui animal captiv chiar din momentul în care soarta îi rezervă surpriza de a-l fi trimis pe frontul de est, acolo unde avea să stea față în față cu frații lui români de dincolo de Carpați. Pentru el războiul nu astfel chipul cumpul al unui fraticid, al unei crime abominabile și de neiertat, nejustificabilă în nici un mod. Pe acest fundal, amintirea nelegiurii la care a fost părtaş, ca membru în comisia de la Curtea Martială care l-a condamnat pe Svoboda, îl va chinu în chip nemilos, fiind factorul declanșator al dramei sale. Hăituirea eroului, intrarea sa în raza cărării puștii vânătorului până la căderea sa definitivă vor constitui principalele momente ale traversării acestui spațiu de vânătoare care este de fapt spațiul *Pădurii spânzuraților*.

Desigur, hăituaia nu poate avea loc decât în aceste împrejurări speciale ale războiului, care vor transforma mediul ambient al eroului într-un univers concentrațional. E un spațiu riguros trasat, ieșit din rândul aceluia obișnuit, un spațiu supus unor reguli și interdicții speciale. E de fapt o celulă, în care el și ceilalți sunt virtual condamnați. Respectând regulile jocului, poți trăi (supraviețui) în acest spațiu închis, chiar dacă mutilant, dar nu te poți elibera. „Eliberarea” (care este și o eliberare morală și spirituală) nu se poate realiza decât prin *evadare* și aceasta încaută, desigur, toate normele prestabilite, făptușul expunându-se cu de la sine putere la toate rigorile legii. Spațiul romanului va fi astfel creat de autor ca să ne sugereze de la început acest mediu

profund ostil, plin de semne și semnale premonitóri, care vor acționa cu toate spre a îngusta din ce în ce mai mult spațiul său de manevră și de existență până la acea zonă a suportabilității și insecurității din care el nu mai poate ieși. Asemeni fiarei vânată, când cercul hăitașilor se strânge tot mai nemilos în jurul său, lui Apostol Bologa nu-i rămâne decât soluția de ultimă oră: aceea de a intra cu capul în lațul atât de abil întins de dușman. Actul în sine pentru el înseamnă însă o adevărată fericire, o *izbăvire*, deoarece de multă vreme el nu mai era decât un mort viu, trăind doar fizic printre semeni. Spațiul său de comunicare se neantizase până la a fi redus la o simplă groapă de cimitir.

O așezare simbolică în pagină a acestei situații, reducerea spațiului său de manevră la groapa de cimitir este făcută deja în primul capitol al cărții, acolo unde el participă, la modul real și imaginar, la execuția și moartea prin spânzurație a colegiului său Svoboda, alături de care trăiește cele mai mici detalii ale cumpulului act expiativ. În momentul execuției „un frig dureros îi cutreieră inima (și) șopti cu teamă: - Ce întunec. Doamne, ce întunec s-a lăsat pe pământ...”, parcă el a fost acela care a coborât în acea hidoasă „rană a pământului”, cum o numește prozatorul. Zăua are văzduhul cenușiu, din care „picura atâta pustietate”, zărea este închisă ca de un dig fără început și fără sfârșit, iar cerul cenușiu de toamnă este asemeni unui clopot uriaș, ultima comparație aducând aminte de prohodul care va avea loc. Plutonierul-călău are fața „cenușie și uscată”, câmpia este neagră, natura nemilooasă: bate un vânt umed și rece, iar amurgul se lasă pe neașteptate, acoperind întreg pământul ca un lînțoliu negru, imediat ce execuția a avut loc, încât eroul o ia grăbit spre sat „ca și când i-ar fi fost frică să nu-l prindă noaptea aici”, în timp ce „parcă toți oamenii s-ar fi prefăcut în stăfii fără odihnă”.

Spațiul în care se va mișca Bologa de aici înainte va fi spațiul închis al captivului, al condamnatului la moarte. Odată mică, fără lumină și căldură din satul în care poposește; popota cu apăștoarele discuții cu colegii; cafeneaua îmbăscită, tranșea înconjurată de sarmă ghimpată, spitalul, vagonul care îl duce și-l aduce acasă, „alea pustie”, „odăita strămtă”, tunelul (alea de fagi din Parva îi părea noaptea un „tunel nesfârșit”), satul strâns între dealuri, „ca un fund de cazan”, „labirintul de șanțuri”, „mușuroaiele înțepenite” ale tranșeelor. Orbecând în întunericul acestei lumi, el este asemeni unei cărțițe, umblând pe sub pământ, în întunericul care se lasă tot mai compact în jurul lui. „Aerul de-aici mi-e nesuferit și mă înăbușă”, declară el preotului Boteanu, după cum senzația vidului e mereu prezentă: se „simțea împins în vârtejurile cele mai crunte”; „în sufletul lui se prăbuseau toate clădirile monumentale, cu zgomot babilonic de cuvinte stoarse de adevăratul înțeles, nelăsând în urma lor nici măcar ruine, ci numai gol sterp, cenușiu și nesfârșit de înecăcios”; „Simțea iarăși cum alegăre pe dunga prăpăstiei și ispita prăbușirii îl pândeia și-l învăluia într-un nou de ceață...” etc.

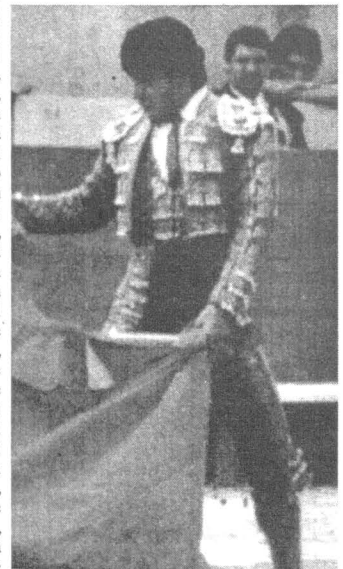
Acest spațiu plin de semne premonitóri jalonează drumul lui Apostol Bologa de la spânzurație la Svoboda (numele acesta simbolizează Libertatea, deci, cu acel prilej, s-a spânzurat Libertatea) la propria lui spânzurație. Nu este

intâmplător că ultima lui gazdă este tocmai progarul locului, tatăl Ilonei, Vidor. De cum se întoarce din spital, el intră în casa morții, în Lunca, casă mică așezată pe o ulicioară dosnică, casa progarului Vidor. Apostol Bologa e de multă vreme un dăruit al acesteia, iar alegerea sa vine dintr-o predestinare, dintr-un *fatum* cărui nu i se poate împotrivi, ispășirea prin moarte e calea aleasă deliberat de erou spre a se salva. De aceea vorbește cu Goss despre mântuirea și răscumpărarea păcatului, de urmarea unei credințe. Înainte de a lua hotărârea definitivă, autorul oferă eroului său încă câteva șanse de salvare. Acestea ar fi: 1) reînțocirea la locurile natale, întâlnirea cu mama, cu tradiția familiei și a satului; 2) promisiunea care îl lega de Marta, cu care se logodise înainte de plecarea la luptă și 3) dragostea Ilonei. Toate acestea reprezintă tentațiile vieții, motivațiile ei, alternativa unei vieți oneste, șansa vindecării de îngoașă și singurătate, leacul cel mai sigur împotriva morții. În replică, și tentația urmării neabătute a drumului este întretinută de alte provocări, cum ar fi: 1) ușurătatea trădătoare și vinovată a Martei; 2) amintirile cutremurătoare ale lui Klapka despre românii condamnați și trimiși la spânzurație pe motiv că ar fi pactizat cu dușmanii; 3) prizonierul român prins care îi spune în față: „Dacă ai fi adevărat român, n-ai trage în frați” și 4) cei trei români spânzurați la marginea soarelui, într-o pădurice pe lângă care mașina cu Apostol Bologa trece în mod intenționat. Chiar drumul până la locul rezervat e „păzit pe la cotituri de cruci albe, întrebătoare”, iar plutonierul venit să-l ia la comenduire pentru a i se comunica că va face parte dintr-o nouă Curte Martială e același plutonier-călău care a făcut pe progarul lui Svoboda, „gândac grețos” ținând ochii închiși, parcă „i-ar fi fost teamă de lumina soarelui”. Vizita lui Bologa acasă i-a întârziat însă credința de a evada. Ea l-a eliberat de angajamentul față de Marta Domșa, căreia i-a restituit verigheta; l-a pus din nou în contact cu moștenirea testamentară a tatălui, care l-a învățat „Să-ți faci datoria totdeauna și să nu uiți niciodată că ești român” și, privind crucea din turnul bisericii satului, aceasta îi aduce aminte de misiunea lui (misiune de apostol, de martiriu, așa cum o arată și numele) îndemnându-l să nu se lase furat de scopuri minore. De acum înainte el își va purta crucea la vedere, devenind un om al *credinței*, tare și neclintit în convingerea sa (de fapt, două credințe: una în Dumnezeu și cealaltă în nația sa). I-o spune și preotul Constantin Boteanu la care caută alinare: „Și eu am purtat crucea ta, Apostole, și Dumnezeu, când am fost mai disperat, mi-a trimis credința cea tare ca stâncă și m-a mântuit. Numai credința neclintită mântuiește pe om aici și dincolo, deopotrivă! Credința e puntea vie peste spăcările dintre sufletul sbuciumat și lumea plină de enigme și mai cu seamă între om și Dumnezeu”. E momentul în care, primind credința, Bologa se eliberează pe sine de chingile lumii acesteia, spre a o sluji doar pe cea viitoare: „Este o deosebire esențială între un erou și o victimă”, spune undeva Eugen Simion în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*. Sacrificiul liber acceptat pierde orice nuanță de oroare, devine o bucurie”. E ceea ce se întâmplă și cu Apostol Bologa după întâlnirea cu preotul Boteanu și spovedania din Noaptea Invierii. E momentul când se purifică, dedicându-se în chip total morții, adică lui Dumnezeu, prin sacrificiul său încercând să ispășească păcatul inițial de a fi condamnat un nevinovat și, totodată, de a se mântui pe

sine, arătând, prin exemplul morții sale, o cale de urmat, el devenind implicit un apostol.

În funcție de acest mesaj esențial al cărții, metafora ordonatoare a materialului narativ va fi făcută pe baza opoziției *lumină-întuneric*. Pe această axă de simetrie se joacă de fapt întreg echilibrul cărții, când intrând în zone de umbră, când ieșind la lumină în bătaia soarelui. *Lumina* reprezintă în carte simbolul chemării spre libertate a eroului, tentația eliberării, a salvării, a mântuirii. Mai întâi e „strălucirea mândră, învăpăiată”, înfrumusețată parcă de dragostea uriașă și iertătoare a lui Svoboda-spânzuratul, apoi lumina din turnul bisericii satului, când „flacăra ardea mai albă în sufletul lui, ca un rug luminos, care-i mistuia trecutul și-i zămiscea viitorul”. A fost apoi lumina reflectorului, venind de la dușman, lumină pe care el s-a simțit dator s-o anihileze. Singura chemare în întunericul tranșeei sale va fi lumina acestui reflector, aducând mângăierea de la ai săi. Ea îl chema spre *libertate*, spre evadare. Dar aici intervine paradoxul: ca să izbutească, el va trebui „să ucidă lumina”, iar uciderea luminii va însemna moartea sa. E un adevărat fatum de tragedie antică aici, o situație conflictuală irezolvabilă, care atrage iminența morții. În aceasta constă elementul tragic, de mare încărcătură emoțională, care străbate întregul roman ducând în mod inexorabil la un destin frânt: „Ați ucis lumina, Bologa! spune Cervenco. - Aici e lumina, răspunde Apostol, triumfător, bătându-și inima cu palma.” E vorba de „iubirea adevărată” cu care se întâlnește în Noaptea Invierii și când declară „Sufletul meu a regăsit pe Dumnezeu!”, căci „Nu se mai simțea singur și sufletul îi era înflăcărat de speranță”. Acest extaz religioasă îl înșoțește pe întreg parcursul evadării, în momentul condamnării și al execuției, ca unul care se împacă cu lumea și cu Dumnezeu.

Având în vedere această condamnare apriori, timpul romanului va fi un timp al scadenței și, în consonanță cu simbolurile centrale (lumină-întuneric), un timp al amurgului, un timp de crepuscul. Timpul e acela al unei clepsidre care se scurge ca nisipul ținut între degete, spre a-l prinde pe erou în lațul spânzuraților. Cartea se deschide cu o spânzurare și se termină cu o

alta. Eroul intră în acest cerc ca un liber și iese ca un vinovat din punctul de vedere al logicii formale, dar intră ca un vinovat și iese ca un om liber din punct de vedere al logicii interne a personajului. Ceea ce urmează nu e decât un popas, un interludiu, pe drumul acestei crucificări eliberatoare, într-o partitură scenică de mare subtilitate, dramatism și încăntare narativă.

Mircea POPA

Ion Chinezu în corespondență cu Gib Mihăescu

Centenar Gib I. Mihăescu

Paradigma „metodelor” dostoievskiene

Un centenar peste care s-a trecut în tăcere este și cel al nașterii lui Gib I. Mihăescu, scriitor important, a cărui cotă crește continuu de la prematură sa dispariție. Novelist și romancier, autorul a peste 400 de

artice, dramaturg de succes, Gib Mihăescu scrie în literatura română pagini de psihologie a obsesiei utilizând paradigmele „metodelor” dostoievskiene, de coborâre în abisul ființei umane, fără a atinge, dincolo de exactitatea descripției, implicații metafizice. Născut la Drăgășani acum un secol, scriitorul a fost unul dintre acei studenți întârziți - licența în drept și-a luat-o după multe insistențe ale familiei, în 1923 - care frecventau redacțiile preferând șueta, traiul cvasibotic studiului organizat și intens. O fire molatică și dezabuzată? Posibil, dar e și multă aparență aici, fiindcă, în numai 41 de ani, sufocat de griji și măcinat de boală, Gib Mihăescu a scris totuși foarte mult. În 1920, împreună cu Cezar Petrescu, ajunge la Cluj pentru a se alătura unui grup de tineri pe atunci (din care mai fac parte Lucian Blaga, Adrian Maniu, Radu Dragnea) la înființarea, în jurul *Gândirii*, a unei adevărate mișcări culturale. Amintirile prietenilor de odinioară (N. Crainic, L. Blaga, Cezar Petrescu) păstrează despre el imaginea omului retras și cam abătut, dând el însuși vina pe o „lene iremediabilă”, care era, în realitate, o instinctivă economie de energie care se aduna în combustia internă necesară viitoarelor cărți. După un scurt episod petrecut la Chișinău, (care-i prilejuiește observații de autor-personaj ce vor apărea în *Rusoaica*), copleșit de deznădămintele tragice ale familiei, Gib Mihăescu se retrage pentru cinci ani la Drăgășani, dând iarăși prietenilor sentimentul că preferă existența comodă a belferului de provincie, reconfortat de griji la răcoarea binecunoscută ce-o împregnează clorofila în frunza vieții de vie. Imaginea nu i se potrivește niciodată, deși, aparent, ea poate fi asimilată și așa. Scriitorul evadează cu greutate din monotonia vieții de târg viticol. Lipsit de simț practic, cu un zămbet bonom, care n-are nimic cu „voicinea” perfectului simplu și nici din agresivitatea fleacăra a comerciantului provincial cu succes în afaceri, de o timiditate dezarmantă, însă cu un ochi mereu scrutător, Gib Mihăescu părește în mai multe rânduri avocatura abandonându-se studiului - iarăși o curiozitate printre drăgășeneni - mecanicii cerești. Petrece nopți întregi cercetând cu lina compărată de la Paris (devenise chiar membru corespondent al unei reviste pariziene

de profil) aștri îndepărtați, recomandând prietenilor hârșii de problemele existenței aceeșii terapie. Ceea ce nu înseamnă că „ochiul” său atât de bine format pentru a prinde atmosfera din jur cu ticurile ei, pentru a înțelege dintr-o clipită situații încălcate ca apoi să le proiecteze artistic în existența subliminală, nu funcționează ireproșabil. Funcționează atât de bine, încât toată literatura „inadaptatului” pare scrisă de un observator extrem de atent, monstruos de inteligent. Totul intră în datele operi. Inclusiv pasiunea ieșită din comun pentru astronomie, fiindcă, autor și personaj, Gib Mihăescu, după ce publicase *Brațul Andromedei*, nutrea încă foarte puternic convingerea unei iminente „descoperiri” astronomice care să dea la o parte provizoriul și grijile financiare din întreaga familie.

Primul succes notabil, din păcate nerepetabil, l-a obținut în dramaturgie, cu piesa *Pavilionul cu umbre* (1928). Volumul de nuvele publicat în același an, *La Grandiflora* i-a adus un succes enorm în ciuda criticii foarte rezervate care-i reproșează în corpore alunecarea în vulgaritate și apăsarea exagerată până la obsesie pe subiectele de psihologie anormală. Un critic de autoritate, precum E. Lovinescu afirma: „nici un scriitor român nu s-a coborât mai adânc în extravaganță, în vulgaritate, în trivial și bombastic ca Gib Mihăescu”. Opinii într-o anume măsură nedrepte, corectate de trecerea reparatorie a timpului. Gib Mihăescu a terminat cinci romane: *Brațul Andromedei* (1930), *Rusoaica* și *Femeia de ciocolată* (1933), *Zilele și nopțile unui student întârziat* (1934), *Donna Alba* (1935). Dintre acestea, în mod neîndoiebnic, *Rusoaica* l-a purtat pe autor în triumf. Romanul a cunoscut cinci ediții succesive și a fost înclinat cu premiul pentru proză al S.S.R. pe 1934. Întreaga critică îl salută semnaland prin G. Călinescu „distanța enormă” dintre *Brațul Andromedei* și *Rusoaica*, deși „tema este aceeași”. E. Lovinescu îi recunoaște merite pe care nu le-ar fi bănuit, în timp ce Șerban Cioculescu e convins că „*Rusoaica* este capodopera lui Gib Mihăescu”. Persepticus vede în această carte „romanul aspirației spre ideal”. Tudor Vianu, Nicolae Balotă și Nicolae Manolescu îi relevă, de asemenea înaltele calități artistice, ultimul dintre critici atrăgând atenția (în volumul al II-lea din *Arca lui Noe*, C.R., 1987) asupra celor două teme fundamentale din roman, a așteptării și a idealului, dar mai ales asupra subtilității de stil, care a scăpat întregii critici, că naratorul căruia i se fac reproșuri privind limba literară nu e Gib Mihăescu, ci Ragaic, protagonistul întâmplărilor din *Rusoaica*. Prestigiul de care se bucura după publicarea *Rusoaicei* a atât de mare încât o revistă elitistă precum *Revista Fundațiilor Regale* îi solicită, cu obediență, colaborarea permanentă.

Însă, la numai 41 de ani, scriitorului în plină glorie i se deschid brusc toate rănile unei boli necruțătoare. Pe 19 octombrie 1935, Gib Mihăescu trece în amintire, lăsând posterității imaginea unui om timid, cu priviri luminoase, a unei firi vesede, dar retrase, discrete, provinciale și de o nemărginită bunătate, care pe măsură ce timpul va trece se va estompa, fiind înlocuită de cea a autorului de cărți: viu, inteligent, cu o putere de observație și disociere remarcabile, cu gust artistic și metodă originală de lucru.

1935, un tragic pentru literate românești prin pierderea lui Panait Istrati și Gib Mihăescu.

Lucian CHIȘU

Contribuția lui I. Chinezu la mișcarea culturală din Transilvania începutului de secol, deși e acoperită de uitare, nu trebuie ignorată. Criticul îl suplinise pe Octavian Goga la catedra universitară și fusese, în anii ocupației horthyste, consulul României la Cluj. În 1939 publica întinsul studiu *Douăzeci de ani de viață literară românească în Ardeal* (Gând românesc, numerele 7-9) semnaland, desigur, preocupările sale de specific național în cultură, dar nu și de ortodoxism. Mai înainte îl preocupaseră interferențele spirituale româno-maghiare (*Aspecte din literatura maghiară ardeleană*, Cluj, „Societatea de mâine”, 1930). Și-a strâns croniclele literare relativ târziu, în 1969, sub titlul *Pagini de critică*.

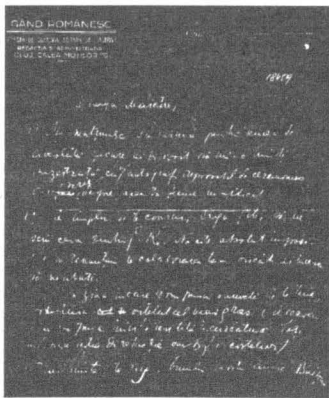
Legăturile amicale cu Gib Mihăescu datează din perioada clujeană a celui din urmă, care fusese „adus” în orașul de pe malul Someșului de prietenia lui pentru Cezar Petrescu, cei doi, olteanul și moldoveanul, lucrând în acea perioadă la unele dintre revistele satelit ale *Gândirii*, precum *Înfrățirea*, *Gazeta Ardealului*. La altele, Gib Mihăescu și nedespărțitul său prieten au fost colaboratori (*Voința*, *Gând românesc*). Încă de la apariție, *Gând românesc* (1933-1939), publicație „masivă”, cum o caracterizează G. Călinescu într-o notă infimețială din cunoscuta *Istorie a literaturii de la origini...*, îi solicită, prin conducătorul ei Ion Chinezu, colaborarea.

Raporturile dintre Gib Mihăescu și Ion Chinezu au cunoscut o amploare mai mare decât s-ar putea bănui. Criticul clujean a fost în mod constant printre cei mai atenți recenzenți ai operi lui Gib. În opiniile enunțate, totdeauna judicioase, I. Chinezu nu confundă prietenia cu coteria literară. Spre exemplu, privitor la *Brațul Andromedei*, primul dintre romanele scrise de Gib Mihăescu, formulează rezerve categorice, considerând că volumul nu e nici pe departe surpriza așteptată și având, în plus, defectele „sumarității” și prezentării sale într-o suită de nuvele cu unitate de sine stătătoare. În schimb despre *Rusoaica*, I. Chinezu scrie entuziasmat că e „una dintre cele mai solide opere românești din câte s-au scris până azi” (*Gând românesc*, Cluj, I. nr. 6, 1933). Aceleași aprecieri elogioase le va avea, peste doi ani, în cronica la *Donna Alba*, pe care o consideră „o replică egală de intensitate, pe plan psihologic ideatic, a romanului de acum doi ani” (*Rusoaica*, n.n.).

În ciuda entuziasmului pe care-l manifestă la primirea cărții, despre *Femeia de ciocolată* I. Chinezu n-a scris. Explicația nu trebuie căutată prea departe. Criticii și cercetătorii operi lui Gib Mihăescu sunt unanimi în părerea că *Femeia de ciocolată* reprezintă, fără îndoială, o operă slabă, nivelul cel mai scăzut al întregii sale producții epice. Unul dintre biografii scriitorului, Mihail Diaconescu (*Gib I. Mihăescu*, Editura „Minerva”, București, 1973), acreditează ideea, cam forțată, că romanul a fost scos pe piață imediat după *Rusoaica*, dar în același an, din încredințarea că „un autor care a reușit la un moment dat să capteze atenția publicului are datoria, pentru a se menține în conștiința lui, să fie prezent necontenit în dezbateri sau în producția editorială” (p. 236).

„Episodul” care face obiectul acestui succint comentariu n-a avut urmări. Dar, s-ar putea spune, că acea jovială larghețe a stilului epistolar, șarjată prietenească, punctată cu glume, la antipod cu stilul sobru al criticului și caracterului oficial al scrisorii (cu antet), exprimă mai direct stima reală și reciprocă dintre I. Chinezu și amicului său oltean.

Iuliu CÂMPEANU

Dragă Maestre,

1) Îți mulțumesc din inimă pentru *Femeia de ciocolată* pe care ai binevoit să mi-o trimiți înzestrată cu un autograf ireproșabil de ceremonios. Voi scrie despre această femeie un articol!

2) Te implor și te conjur, dragă Gib, să ne scrii ceva pentru G.R.². Ne este absolut imposibil să renunțăm la colaborarea ta, oricât ai încerca să ne abați.

În ziua când vom primi o nuvelă de la tine, voi tăia vițelul cel mai gras. (Alegera mai va pune într-o teribilă încercătură: toți indiviziiăștia din redacție sunt f.f. costelivi).

3) Transmite, te rog, bunului nostru amic Băișoiu³ profund respectuosle mele omagii și fă-l, te rog, atent că într-un moment de imprudență a apucat să-mi promită să ne scrie. Nu uita să-i spui că, fiind os de moț, sunt „fine minte”.

4) Mobilizează și pe alți confrați în favoarea acestui *Gând românesc* care a început să-mi scoată peri albi. Spune-le că este de cea mai mare importanță să poată apare o revistă bună în Ardealul așa invadat de scrisul unguresc și nemțesc.

Îți mulțumesc pentru nedesmințita ta bunătate sufletească și-ți cer iertare pentru toate mizeriile pe care voi continua să ți le fac.

Cu drag, Ion Chinezu, strada Elisabeta, 8 Cluj

1 numele romanului scos de Gib Mihăescu în 1933, la editura Națională „Ciomei”.

2 „Gând Românesc”, revistă la carei conducător a fost Ion Chinezu.

3 Mihail Băișoiu, publicist. A publicat la moartea lui Gib Mihăescu, în *Naționalul nou* din București, articolul *Scrisoare tristă d-lui primar al Drăgășanilor*. / 28 oct. 1935 / Probabil tot M. Băișoiu este autorul articolului nesemnat din publicația amintită (aceleși număr dar la altă pagină în care se fac afirmații speculate ulterior de biografi, anume că Gib Mihăescu avea în pregătire un amplu roman dedicat aspectelor de luptă din primul război mondial. Îl considera opera cea mai semnificativă.

Seara închinată de „Gândirea” Mariei Ventura și lui Gib Mihăescu era prilejuită de succesul celant al piesei *Pavilionul cu umbre*, scrisă de Gib Mihăescu, pusă în scenă de regișorul Soare Z. Soare și jucată, în rolul principal, de Maria Ventura, care sosise pentru o scurtă perioadă de la Paris. Printre invitații de la Capșa, îi descoperim pe Al. Busuicoanu, N.N. Condiescu, T. Vianu, Oscar Han, Corneliu Moldovan, Coca și Cezar Petrescu, Al. Băduță, Oscar Walter-Cisek, N. Crainic, V. Ciocălteu, H. Polizu, actor, Soare Z. Soare, Lenuța Mihăescu, soția scriitorului, Scarlat Froda, directorul ziarului *Rampa*, V. Voiculescu, G. Călinescu. Lista participanților indică nu numai pe cei ce au fost serviți cu specialitatea casei, *Dindoneau roti avec pommes frites*, ci, mai cu seamă, prețuirea de care se bucura autorul în rândul generației de tineri scriitori în plină afirmare, din care face parte. Ca un amănunt în plus, piesa s-a bucurat de un succes enorm pe parcursul întregului turmeu (Ploiești, Constanța, Brăila, Galați, Bârlad, Chișinău, Iași, Botoșani, Cernăuți, Roman, Focșani, Brașov, Cluj, Arad, Timișoara, Craiova), desfășurat într-un tur de forță de-a lungul lunii martie a celui ai.

MUZICĂ

Un exilat și romanul vieții sale

Amos Chitta este, la această oră, un muzician de talie europeană și o personalitate a diasporei românești din Austria. El s-a născut la Cluj-Napoca, în anul 1941. După studii strălucite la Liceul de muzică din localitate și Conservatorul din București, Amos Chitta devine violoncelist (șef de partidă) în Orchestra simfonică a Radio-televiziunii Române, în față-i părănd a se deschide un orizont de împliniri fertile. Și, totuși, în 1980 hotărăște să ia calea exilului, impus mai ales de o dorință interioară, de (tocmai) nevoia realizării pe plan spiritual. Toată această aventură de o viață - risc, suferință, dezamăgire, speranță - o descrie în cartea sa „Înainte de purgatoriu și după”, apărută recent la Editura Dacia din Cluj-Napoca. Sub motto-ul „Nu știi cât cântărește povara ce n-o porți!” (proverb de pe Coasta de Fildeș), romanul reconstituie mai ales universul frust (adeseori imprevizibil) al celebrului lagăr de refugiați de la Traiskirchen, de lângă Viena.

În vara aceasta l-am cunoscut mai bine pe Amos Chitta, în tovărășia căruia am împovărat, câteva nopți, străzile Vienei cu vorbe și dor românesc. Întrucât romanul este, după propria mărturisire, autobiografic în proporție de 80% - iar ceea ce nu e autobiografic se referă la experiențe sau întâmplări adevărate, rămase în conștiința locurilor străbătute (îndeosebi, a lagărului) - voi recurge, în spațiul acestui interviu, și la unele referiri din paginile sale.

Convorbirea noastră a avut loc în Grinzing, celebrul cartier de pe înălțimile Vienei - unde îi plăcea și lui Eminescu să poposească în timpul studiilor universitare - în tovărășia unei cafele cu vin sănătos.

- Așadar, stimată Amos Chitta, cărui fapt datorăm, totuși, întâlnirea noastră aici, la Viena, și nu la pupitul Orchestrei simfonice din București?

- Simplu. Exact când aripile mi se întăriseră și simțeam în ele vântul bun, ascensionar, mi s-a retezat zborul. Motivul: dosarul. Un frate uitase să se mai întoarcă din America. Grijiului cu statutul meu moral, tovarășii de la cadre au redescoperit (și repus pe tapet) faptul că tatăl meu suferise o condamnare aplicată de 10 ani. A urmat o perioadă neagră, lungă, în care am fost tăiat de la toate plăcerile în strămintele ale orchestrei. Devenisem oia neagră a colectivului, îmi țineau urechile de neabgare în seamă și singurătate, profesional eram tot mai văros debarcat pe treapta pe care se bate pasul pe loc. Duceam în permanență cu mine povara unui muriubund cu tunelul blocat. Și pentru ca totul să fie OK, mi se înscenase și o poveste (provocare) cu microfon, în urma căreia mă putea pândi, în orice clipă, pușcări.

- Și, atunci?...

- Atunci m-am hotărât să fac totul și să evadez pe un liman mai generos; desigur, în ceea ce privește sala mea, viața mea spirituală - pentru că, altfel, de arlam cu soia și supă de tacămuri nu m-am speriat niciodată. După ani de chinuitoare așteptări și ipotetice planuri, a apărut și șansa: am fost acceptat într-un turneu al orchestrei noastre în Italia. N-am spus nimănui - nici soției, părinților; ca să nu aibă ce afla organele de cercetare de la ei - dar eram decis să-mi încerc șansa. Un moment de îndoială, însă, tot m-a bântuit: în Italia, ne-a fost furat camionul cu instrumentele muzicale. Or, se știe - o spune și un erou de-al meu în roman - „fără instrument ajungi să măluri strada”. Dar eroul meu principal, Horia Botta (care mă întruhează de la convingeri până la vorbă și gest), nu mai putea da înapoi.

...Astfel, citez din roman: „Se încheie un pericolos capitol. Spectrul închisorii nu-l mai urmărea. (...) Din ce ducea cu el în libertate, incidental cu microfonul îl împovăra cel mai mult. Oare cu ce le greșise lui Motz și Gaiță, că l-au vrut după grații?” Dar... Nu voi purtați vina, ci sistemul comunist, cel care încurajază astfel de vânzări”.

- Iată-vă, deci, liber ca pasărea cerului.

- O pasăre săracă, flămândă și disperată, care după câteva săptămâni de prăgărie a aterizat în colivia lagărului de la Traiskirchen.

- Cum este viața de lagăr?

- O pușcărie ceva mai liberă. Cu legi scrise și nescrise. Cu „lideri” în fața cărora nu se crănește și delinvenți în stare oricând să ucidă. Oricum, o experiență existențială revelatorie, în care condiția umană atinge cotele paroxistice ale decăderii, dar (uneori) și corola imaculată a năfuralui plutind peste balta mizeriei.

...O faună din cele mai diverse - români, polonezi, bulgari, ruși, pachistanezi, țigani, unguri, tunisieni - populează lagărul de la Traiskirchen. Cu o trăsătură de condei sigură, scriitorul Amos Chitta redă tablouri de un vigurosu (și succulent) realism, amintind de un Panaït Istrati, din care nu lipsesc figuri memorabile, ca: inginerul Moga, doctorul Brad, pianistul Raul, doctorul Cățanea, inginerul Nicky, delicatul poet și operator TV Valentin - fiecare cu o viață punctată de dramă, de tragism, ori ratată fără de vină - alături de pitorescul grotesc al unor ființe primitive și agresive, ca Bebe și Știrbu, Jean Minge-de-ping-pong, Gore-gorilă, eliberate din pușcăriile caeugiste cu condiția să emigreze. Tonul grav, reflexiv (autorul este, doar, ardelean!), încălzit de un umor reținut, asigură cărții un echilibru specific. Iată o mostră de umor: „De ce bei, mă?.../Ca să-mi încerc aleaul?!-Și de când ești în lagăr n-ai reușit să-l îneci?!-Nu. Aleanul a învățat să înoate”.

După care - sentențios, grav, moralist - autorul: „Majoritatea nenorocirilor se petreceau sub influența alcoolului. Din cauza lui, nimeni nu putea fi sigur de nimic. O privire mai nu știu cum, o intonație a vocii, un gest puteau să declanșeze cele mai urâte pomiri, ba chiar ura ucigașă”. Alături, suspiciunea trădării era argumentul imbatabil al gestului ucigaș. Într-o noapte de revelație, de pildă, lăgăriștii s-au distrat aruncând de la etaj dulapurile goale „sicrie”, în argoul locului) care bubuia cumplit pe asfaltul din curtea interioară a țărului, fără ca cineva să (mai) poată interveni. Finalul: Oamenii ordinii veniri abia a doua zi. Curtea asfaltată de sub ferestrele coridoarelor părea un câmp de bătaie. Într-unul din dulapuri fu descoperit trupul neînsușit al lui Valentin”.

- Și, totuși, în ceea ce vă privește, ați izbutit. Cum au fost primii pași care v-au dus pe acest drum?

- Alături, în orchestra orașului balnear Baden, era nevoie de un violoncelist suplinitor. (Între timp făcusem rost de instrument, trimis din țară, de către soție, cu mari sacrificii). Am dat probă - și-am câștigat. Eram însă atât de sărac, că nu aveam bani nici pentru bilet la trenul local. Făceam toți acești kilometri - între lagăr și Baden; deloc puțini - pe jos. Nu atât durerea, cât tristețea, umilinta pe care țî-o dă tristețea, mă împingea spre limitele suportabilului...

...Citez din roman: „În acel an, primii fulgi de zăpadă îl surprinseseră mergând pe jos spre Baden. Colegii de orchestră, cei ce domiciliu în Viena, trecură cu mașinile pe lângă el și se făcură că nu-l văd. (...) Spectacolul lui sfârșit și Horia o luă spre „casă”, tot pe jos, însoțit de bunul său prieten - violoncelul. Colegii trecură iarăși cu mașinile pe lângă el, tot fără să oprească. (...) Mergea pe jos și încerca să uite că avea colegi ce treceau cu mașinile în goană pe lângă el”.

...Cum asta - viața de exilat: fie în lagăr - pasăre în colivie; fie în Viena - liber ca pasărea cerului. Nici nu știi când și de unde vine umilirea.

- Să lăsam romanul, spus a nu-i răpi cîntărilor plăcerea lecturii. Cum a decurs, în continuare, viața dv? Sunteți, totuși, un învingător.

- Într-adevăr. Am luptat. Dar m-a ajutat și șansa, întâmplarea. După un an de lagăr, am izbit să-mi aduc familia: soția, Antonia, fostă profesoară de violoncel; Ștefana și Iuliu, fiică și fiu, liceeni, aspiranți la Conservator. La această oră - au trecut, totuși, 14 ani! - soția căută în orchestra de muzică vieneză a orașului („Kursalon Orchester”). Fiica, după ce a absolvit Conservatorul în Viena, s-a stabilit, prin căsătorie, în orașul german Karlsruhe, unde este pianistă-concertistă și directoarea unei școli de muzică. Fiul a absolvit și el Conservatorul vienez, în cadrul

căruia a fost oprit profesor; în prezent, are o bursă de stat în America.

- Dar dv?

- Eu, pentru mine n-a fost așa ușor. Nu mi s-a recunoscut diploma din țară, așa că am mai făcut o dată facultatea aici, 4 ani și jumătate. La ora actuală sunt profesor de violoncel la o școală de muzică din Viena și alta din Eisenstadt (capitala landului Burgenland). În anul 1985 am scris în germană - și publicat - cartea de specialitate „Intonația și digitația la violoncel, văzute prin prisma tehnicii lui Pablo Casals”, pentru care, împreună cu soția, am obținut Premiul „Theodor Körner”, înmănat la Palatul prezidențial Hofburg de către președintele de atunci al Austriei, domnul Rudolf Kirchschläger. Tot atunci am fost recomandat pentru a primi cetățenia austriacă de către actualul vicecanceler Erhard Busek - ceea ce s-a și rezolvat imediat. Personal, am fost distins și cu titlul academic „Magister artium”. Trebuie să mai spun că, prin profesie, am ajuns să cunosc multe capete ale propendăriei politice și sociale vieneză, cărora le port o stimă deosebită și pentru care nu am decât cuvinte de laudă.

- Eu v-aș întreba însă, de pildă, ce v-a impresionat mai mult din istoria țării dv. de adopțiune.

- Mai multe momente, dar am să mă opresc numai la două. Primul se referă la asaltul Vienei de către turci, în 1683. În armata turcească lupta (obligatoriu) și boierul Radu Șerban din Țara Românească, în fruntea a 30.000 de soldați români (precum și un Duca al Moldovei, cu 14.000 de oșteni). Ei, în timpul luptei, Radu Șerban și oștenii lui, în loc să încerce tunurile cu praf de pușcă, le împleau cu paie. Gestul n-a rămas neobservat de către vieneză, care - întru cinstirea lui - au înălțat o troiță pe chiar locul unde se afla cortul de rugăciune al armatei muntene. Ceva mai târziu i-au ridicat lui Radu

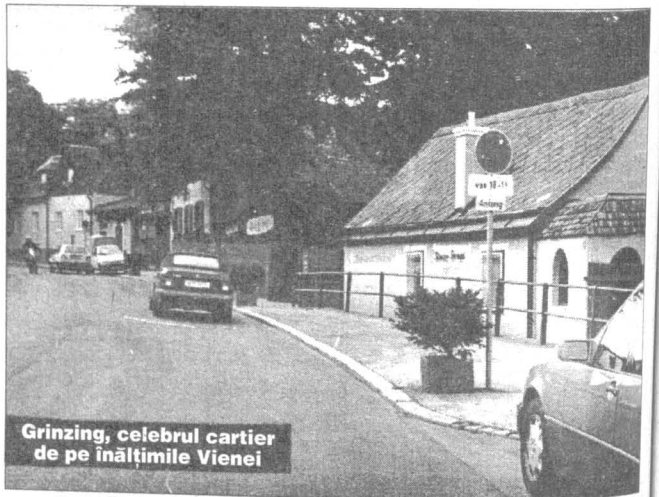
ca dovadă, lângă mormântul impunător al mamei sale, cripta lui este de o dimensiune extrem de redusă și de o simplitate banală. Venezii însă - iubitori ai morții cu fast - nu l-au jertat niciodată. Dar pentru români, cu toată înfrângerea răscălei, Iosif II a însemnat o speranță. Argument - înșeși frumoasele cuvinte (poate și sentimente) rămase în nemurire, veșnicind locuri de limbă română.

- Domnule Amos Chitta, aveți vârsta de 53 de ani, vă aflați la zenitul realizării artistice - muzician, dascăl, muzicolog -, sunteți autorul unui roman de excepție. Vă întreb: mulțumit? nemulțumit? Proiecte?

- Laș mânia pe Dumnezeu dacă aș spune că sunt nemulțumit. Sunt, totuși, trist că romanul meu a apărut cu peste 150 de greșeli de corectură, unele schimbând (chiar) sensul celor spuse de mine. Mai sunt trist și pentru că Editura Dacia - pe care o stimez foarte mult - nu are inițiativa unei a II-a ediții, deși prima s-a epuizat imediat - și sunt cereri multe, inclusiv din partea Companiei Arcadia. În ceea ce privește proiectele, deocamdată ne străduim - nu numai eu; mulți intelectuali, artiști din diaspora austriacă - să facem ceva pentru țara noastră, România, să punem sincer umărul pentru a o integra mai repede în circuitul de valori europene. Sprijinim acțiunile ce se desfășoară la Centrul Cultural Român din Viena - ca acum, la expoziția de sculptură a maestrului Gh. Iliescu-Călinești și de tapiserie a doamnei Lia-Maria Andreiță -, aducând și propriile noastre inițiative.

- La capătul unei asemenea experiențe, ce cuvânt de inimă și minte, ca să zic așa, ați avea pentru compatrioții români?

- Iată-l: trăiesc în Austria de 14 ani și aici am învățat ce înseamnă, de fapt, cuvântul patriotism. Nu este patriot acela care strigă mai tare că e

Grinzing, celebrul cartier de pe înălțimile Vienei

Șerban și un monument - realizat de către sculptorul Tartler, neci o legătură cu poeta Grete Tartler, directoarea Centrului Cultural Român din Viena, dar ce frumoasă coincidență. Și astăzi, statuia lui Radu Șerban se află la mare cinste. Celălalt moment s-a petrecut mai târziu - și este legat de domnia lui Joseph al II-lea (fiul Mariei Teresa). Vrând să se împace cu românii ardeleni - după înfrângerea răscălei lui Horia - a venit și a ținut un discurs, care începea cu cuvintele: „Salva nepos parva Romuli!” Adică: „Te salut, mică nepoată a Romei!” Ei, fiecare din cele patru cuvinte latine denumesc astăzi (de mult, desigur) câte o localitate din Transilvania. Nu e minunat? Nu este semnificativ? Mai trebuie precizat că acest împărat a fost urât de către austrieci, pentru că (între altele) a secularizat averile mănăstirești și a făcut o așa-numită reformă a cimitirului, inventând sicriul repetat-folosit și groapa comună. O înmormântare costă prea mult - spunea el - și,

Adevăratul patriot este cel ce lucrează din umbră pentru binele țării sale, cu modestie, cu abnegație. După al doilea război mondial, Austria era o țară distrusă, ce nu se putea compara nici pe departe cu România de astăzi. Înțelegând că trebuie să poruncească la treabă, toți oamenii de bine austrieci, de la generațiile mai vârstnice până la adolescenții și-au întins mâinile peste ruine, făcând să se înalțe dintr-o dată Austria pe care o vedem astăzi, una din cele mai prospere țări ale Europei. În acest scop, înșeși partidele politice au renunțat la certurile lor cu rădăcini istorice, creând un climat propice reconstrucției.

- Semnează scriitorul, muzicianul?

- Nu. Semnează un fost transfug, cu dorul de țară în piept și nețărmită încredere în viitorul României.

Ion ANDREIȚĂ
Viena, iunie, 1993

Amnezia cinematografului

Costinești '94 (II)

Leția Palmaresului citit de Radu Gabrea, în numele juriului internațional, la prima ediție internațională a Festivalului cinematografic de la Costinești, a fost - cum începusem să argumentez aici în numărul trecut - magistrală. În ciuda relativei modestii a competiției - despre care de asemenea am spus câte ceva în numărul trecut - au funcționat atât criteriile estetice ale selectivității și ierarhizării valorice, cât și sintagmele critice pentru definirea, în textul Palmaresului, a fiecăruia dintre cele (nu mai mult decât) opt titluri de filme premiate (dintre care două de câte două ori) din totalul de peste cincizeci lung și scurt-metraje vizionate în concurs. Un salt la antipodi, din acest punct de vedere, întrucât nu e de mirare că mulți nu se dovedesc în măsură să perceapă, necum să asimileze, această lecție - în cel mai bun caz retrăgându-se într-o resemnare politicoasă și dulce amăgitoare: - Era normal ca, de data asta, să aibă prioritate străinii.

O explicație ar fi că, în anii și deceniile trecute, nu doar manevrele interesate și complizențele impuse au umflat, răsturnat ori uniformizat adesea lista premiilor la diferitele festivaluri și concursuri, ci și alte malformații, mai greu de eradicat, totdeauna în numele unor principii sacrosancte, cum au fost scoțite cele ale tematicii (teziste) și ale profesionalismului (artizanal) suficiente lor înșile. Sigur că de premile tranșate cu radele de gradul întâi din juriu sau cu concurenții înșii aflați... în juriu sau prin preajmă putem să nu ne mai amintim, dar fetișizarea suficienței corecte și utilitare ne-a marcat mai adânc, spre a nu mai vorbi de epatarea în fața ingeniozității bine lustruite, pe aceleași coordonate ale ilustrativis-

mului mai mult sau mai puțin oportun. Ca atare nu (doar) buna credință (din start incontestabilă) și gradul de instruire (uneori eminentă) sunt în discuție, ci o forță hipnotică cu efect amnezic de care nu suntem singurii și nici totdeauna vinovați, atâta timp cât acceptăm discuția.

Pentru cei prea obișnuiți cu plafonele triple și cvadrule ale modului local (și epocal) de a concepe, a practica și a laura producțiile filmice, surprizele oferite de juriul de la Costinești '94, care s-a condus după considerente estetice, au putut căpăta alura unei schisme, a unei trădări a intereselor cinematografului autohton, datorită influențelor dubioase care ar fi dus la sacrificarea cu bună știință a meritorilor noastre producții, cu atât mai dureros la un „festival al tinerilor realizatori”. În speță, numitul juriu ar fi întocmit o listă de premii zgârciți și lacunară, prevalându-se de tot felul de enunțuri care de care mai pețioase, repetate obsesiv, foarte departe de limba noastră cea de toate zilele:

„modernitatea narațiunii cinematografice, reunind tradițiile onirismului cu realismul” (la cel dintâi premiu proclamat de pe podium - pentru scenariul unui film care și-a adjudecat și Premiul pentru cel mai bun lung-metraj: **Verița roșie** al spaniolului Julio Meden); și tot „modernitatea utilizării a numeroase tehnici video, într-un scop creativ și poetic” (la singurul premiu care a înfrunțat vorturile tuturor celor nouă jurați: **Duo pentru paolonce și petronom** - al tânărului de-abia ieșit de pe băncile institutului, Alexandru Solomon); apoi: „înțuta sa stilistică, adevădă limbajul la subiectul filmului” și din nou „concentrarea stilistică și echilibrul perfect dintre scenariu, regie și tratarea vizuală de excepție” (filmul englez **Anchoress**

- **Pustnica** de Chris Newby, cumulând Marele premiu și Premiul pentru imagine); și iarăși: „echilibrul dintre tradiție și căutarea unui limbaj nou, în realizarea mise-en-scène-ii, imaginii și decorului” (la neînțeleasa de către public comedie macabră a basarabeianului Sergiu Prodan, **Paula**, recompensată din fericire cu Premiul pentru cel mai bun scurt-metraj de ficțiune). Ș.a.m.d.

Decalajul dintre modul local (și epocal) de a judeca lucrurile și standardele unei competiții valorice deschise a ieșit cel mai concludent în evidență în cazul lung-metrajelor românești alese pentru concurs de „comisia de selecție” (pare-se fictivă). „Comisia” a mizat cu totul disproporționat pe filmul **Trahir** al tânărului Radu Mihăileanu, exact din motivele sugerate mai sus: sedusă fiind de luxura unei prestații abile pe o temă oportună, scăpându-i fundamentalele falseturi și debilități, din cauza unor premii prealabile de mână a doua și a treia, care altădată aveau mare trecere la D.R.C.D.F., în mascarea pauperității repertoriului, iar acum ni se servesc cu aplomb întinerit și mai ales autoritar și revendicativ. Eugenia Vodă a făcut, săptămâna trecută, în **România literară**, o analiză atât de extinsă a acestui daltonism, încât n-aș mai spune decât că altminteri onorabilul film în discuție, dar iluzoriu anticipat ca Mare premiu, este performanța unei rețete ingenioase calculate în a escamota atât identitatea non-eroului (comunist fost „ilegalist” nedreptățit de propriul geniu venit la putere), cât și a anti-eroului (omnipotentul și omnivalențel ofițer de securitate), într-o narațiune care disimulează lipsa de substanță caracterială a celorlalte personaje cu o articulare fluentă a locurilor comune, metamorfozate

într-o cascadă a clișeeilor de efect și a accentelor tari, vocale și gestice, ale interpretilor și ale piticilor de la circul țigănesc. Ceea ce a putut flata de la distanță gustul exotic și conjunctural de la Montreal ori Istanbul n-a mai trecut neobservat la Costinești de seriosul juriu internațional prezidat de Radu Gabrea. Care cu chiu, cu vai a acceptat singurul premiu minoritar din Palmares (4 pentru, 3 contra, 2 abțineri) - Premiul special al juriului pentru **Trahir**. Am insistat asupra acestui punct pentru ca eroarea de calcul a fost, cum numerotam mai sus, triplă: din cauza mizei disproporționată, n-a fost acceptat în concurs incomparabil mai meritoriu **E pericoloso sporgersi** al lui Nae Caranfil (sub pretextul că a fost prezentat anul trecut în afară de concurs, de fapt sincer neagreat, fiindcă în ordinea erorilor de evaluare critică există o pedeapsă a lui viceversa) și în schimb a fost plasat pe orbită, ca al doilea lung-metraj românesc din concurs, **Neînvinșii** i dragostea de Mihnea Columbeanu, care, fără a se face vinovat de toate acuzele tematist-moralizatoare, ca țap ispășitor al altor păcate, nu e, în nici un caz, un film de festival.

Încă mai dramatică a fost însă revelarea situației documentarului românesc, prin cele patru filme, nu-i vorba, bine alese de comisie, de vreme ce nu existau alte opțiuni în producția studioului numit „Alexandru Sahia” și tot atât de bine ignorate, în corpore, de juriu. Două și două, într-o simetrie tematică și de gen simptomatice ea însăși: două documentare de artă (inclusiv literară) - **Eminescu - truda într-o cuvânt** de Laurențiu și Anca Damian și **Sculptorul** (Brâncuși) de Cornel Mihalache, iar - la cealaltă extremă, peste neant - două filme de front - **Călăuză la Sarajevo** de Cătălina Fernoagă și **Dincolo de ora zero** din Anita Gîrbea (am citat alfabetic). Bunele premise tematice sunt mult prea evidente în toate cele patru cazuri, ca și travaliul pe unele planuri performant (cum e truda lui Laurențiu Damian în scenarizarea prin colaj inedit a versurilor eminesciene) și chiar eroic (cele două tinere realizatoare cu probe episodice de sensibilitate și aplomb,

salvând onoarea reporterilor noștri foarte bărbați în spatele frontului). Îngrijorătoare este însă, în toate cele patru cazuri, foarte modesta condiție a ceea ce e doar un aproximativ suport de serviciu imagistic pentru cuvintele dezbătute aproape secundă de secundă pe ecran. În criză de identitate, tocmai într-un moment când cultul imageriei filmice e în mare exuberanță pretutindeni, cum s-a văzut și în filmele străine premiate la Costinești, documentarul românesc cunoaște o beție abstractă a vorbelor scrise cu multă sărguință în prealabil sau înregistrate din abundență în direct și mixate ca atare. Este, în toate cazurile, o soluție amnezică, de import televizoric. În discuție nefiind, bineînțeles, operatorii, ci gradul de elaborare filmică a partiturilor, inclusiv proiectul lor de producție. Să precizăm, prevenind eschivele: nici măcar un film de front și de forță majoră nu se poate dispensa de această elaborare și nici recusa de soluții de anvergură mijlocie, decât cu riscul de a imita palid și de a bifa tautologic de două ori teletelejurnale ce ne vin prin cablu; era de preferat, în speță, fie rămânerea la București, fie trimiterea mai multor operatori, eventual cu un singur realizator, care ar fi dispus de o materie cât de cât mai consistentă la masa de montaj. În girarea sărăciei (de peliculă) ne omoară mai ales artizanalul, ocazional expeditiv, supraîncărcat cu o credință și o dăruire demne de o punere în pagină mult mai bună. Se poate însă și mult mai rău. Căci am auzit-o pe directoarea studioului performanță artistică inedită în vîlcăria ei, nu vom mai fi luați în considerare nici la Costinești. Dacă am ajuns „ladă de zestre”, retrogradările pot fi în lanț, fiindcă pentru unele produse există și altfel de lăzi sau coșuri.

Valerian SAVA

ARTE PLASTICE

Pentagrama utopică

Probabil că în contextul actual al gesturilor excentrice, extravagante, chiar suprarrealiste, de genul publicării unei cărți de poezie, de literatură bună în general, sau a unor subiecte de artă autohtonă, organizarea unei expoziții de sculptură ocupă un loc de învidiat. Adică, acela de frumoasă și păguboasă nebunie. Sculptura costă și nu are mulți colecționari, pentru că, spre deosebire de pictură, cu ea nu-ți poți tapeta casa, inclusiv debaralele. Iar statul sau alte forme de organizare economico-peniare nu se grăbesc să susțină material nici talentele pe care le risipim, dar nici estetice orașelor noastre seci,

fără personalitate în absența memoriei artistice pe care o încorporează monumentele. Iar când o fac, rezultatele pendulează între penibil și oribil, cu o viziune de amator incult dar fanfaron. Aici se cuprind și aberanta idee de a ridică la scară și a planta delirant marile repere spirituale: de „n” ori și pretutindeni „Coloana infinitului”, „Poarta sârutului”, „Masa tăcerii”, apoi „Gânditori” de la Hamangia deveniți Golemi sau Sfînși locali etc.

Iată doar câteva motive pentru care „utopia” eelor cinci sculptori grupați la galeria SIMEZA ar trebui salutată. Ea merită respectul datorat profesionalismului și

talentului, dar și admirația pentru curajul și detașarea naivă față de cele mercantile. Firește, orice expoziție presupune și o latură comercială, inevitabilă mai ales într-o presupusă economie de piață liberă, capitalistă. Dar este clar că **Aurelian Bolea**, **Șerban Crețoiu**, **Ioan Deac-Bistrița**, **Grigore Minea** și **Gheorghe Mureșan** nu au mizat în primul rând pe acest argument. Motivația gestului lor se descoperă în conștiința că sunt artiști lucizi, capabili de fructificări, contemporani cu timpul lor și datori față de el. Aceasta ar fi o motivație de substanță, abstractă pentru că ține de idei și de propria condiție. Concret,

descoperim lucrări de reală forță expresivă și un detectabil spirit prospectiv intrinsec. Desigur, avem de-a face cu tensiuni formative consacrate, transferate în ceea ce, de obicei, numim stil, prea adesea confundat cu stereotipia sterilă. Dar un **Aurelian Bolea**, pentru care obsesia clasicismului transferat în sigla nudului feminin este definitorie, ocolește manierismul lansându-se în variațiuni pe tema celor trei grații, elaborând elegante arabescuri spațiale. Atitudine detectabilă și la **Grigore Minea**, prezent cu o variantă mult mai expresionistă a sculpturii sale patetice, „consumată” de lumină datorită modeului nervos, dar autoritară în relația cu spațiul global. Pentru cei care credeau că îl pot recunoaște pe **Ioan Deac-Bistrița** după repertoriul de teme și forme, metamorfoza structurilor ce tind spre zone interregale, ridicând în scara monumentalului insignifiantul natural, poate provoca un

șoc, firește pozitiv. **Șerban Crețoiu** găsește o corelație cel puțin incitantă între aparența sintetică a modului antropomorf și o secretă șarpantă interioară, poate vegetală, pendulând între fantastic și aluziv, cu un plus de expresivitate ce decurge din coabitarea bronzului cu ceramica, într-un fel de pariu cu limitele și valențele materiei. Aparent constrâns de prejudecățile ce însoțesc utilizarea unui material tradițional cum este lemnul, **Gheorghe Mureșan** operează o modificare de sintaxă și morfologie, actualizând dintr-o perspectivă acuzat modernă și cu pasiunea metaforei, modele ce vin prin flux intelectual din vechi culturi arhetipale, într-un fel de joc subtil al mesajelor existențiale.

Reținem evenimentul de la SIMEZA, rămânând cu nostalgia volumelor sculptate care ar putea umple tristele goluri ale cetăților noastre din beton fără șansă estetică.

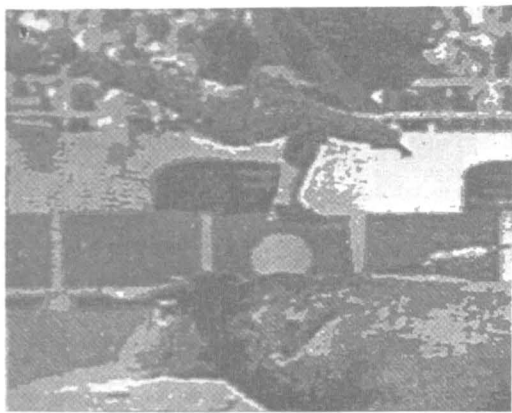
Virgil V. MOCANU

Dumitru MICU

Scoala de literatură

Cadre didactice fără funcții administrative erau câte două-trei, la fiecare catedră. Cea de marxism, era slujită alături de Hoaje, de către un tânăr fără veleități, posesor de bun simț, Lăzărescu. Literatura rusă ne-o administrau, sprijinite de Novicov, Galina Maevski, asistentă la Universitate, și încă o rusoaică, nu-mi

contemporane, pentru respingerea pseudoartei burgheze occidentale, reacționară și putredă, pentru preluarea critică a „moștenirii culturale”, valorificând tot ce este înaintat, progresist și revoluționar în „creația înaintașilor” și caracterizând adecvat limitele și erorile ideologice ale iluștrilor „înaintași”. În aplicarea

amintesc numele. Adiacente (probabil) cursului de literatură rusă erau conferințele de literatură universală, dintre care una singură mi-a rămas în memorie (dar vor fi fost mai multe?), cea despre Shakespeare, ținută de Vianu. La literatura română îi aveam pe Mihai Gaftița, Ion Oană și Constantin Jalbă. Teoria literară ne învăța N. Tertulian, împreună iarăși cu Novicov. Primul și ultimii doi erau cei mai „pe linie”. „Actualizau” și „combăteau” cu frenezie. „Combativitatea revoluționară” era, de altfel, numitorul comun al activității tuturor cadrelor didactice, indiferent de specialitate. Comunicând cunoștințe sau trăgând concluzii la discuții seminariale, profesorul avea, statutar, îndatorirea de a îndruma studenții în sensul formării unui gust estetic „sănătos”, de a-i „înarma” pentru estimarea judicioasă, partinică, a producțiilor literare

acestui principiu, Gaftița pedala pe dezvăluirea „aspectelor pozitive” ale operelor studiate, opere scrise în secolul trecut. Neajunsurile acestora le puneă pe seama limitelor obiectiv inerente gândirii în epoca dată, neluminată, la noi, cel puțin, de razele binefăcătoare ale marxismului. Tertulian, prin specificul disciplinei profesate, exemplifica tezele acestea, eminent partinic, îndeosebi prin producții literare din răstimpul interbelic: epoca tuturor descompunerilor morale și rătăcirilor filosofice. Puțin din literatura și filosofia acestei epoci nu se mistuia în focul doctei critici a teoreticianului marxist. Poezia, mai toată, era azvârlită în gheea, ca „formalistă”, proza, în proporție de nouăzeci la sută, ca „naturalistă”, critica, în întregime, ca „estetizantă”. În filosofie, totul era idealism, antiraționalism, obscurantism, misticism, profascism. Misticismul

religios în special era denunțat de Tertulian, cu fulminantă convingere, cu tenace perseverență, exemplul limitat pentru această maladie fiind, desigur, gândirea lui Buda. Tot atât de neîndurător cu literatura „burgheză” a perioadei interbelice, cu modernismul avangardist îndeosebi, era și Gaftița - asemenea, de altminteri, tuturor „activiștilor pe frontul ideologic” - însă, cum spuneam, domeniul său era secolul al XIX-lea. În particular, dacă venea vorba cumva, el pronunța „nume odioase” (Arghezi, Blaga) fără a le însoți de epitețe exorcizante; semnală chiar imagini din operele lor, dovadă în a le fi parcurs, fapt ce constituia, în sine, o culpă. În public însă, nici un semn al puținței de alunecare în afara spiritului și literii doctrinare ortodoxe. Și tot n-a fost scutit, în iunie 1952, de obligația de a mărturisii, spășit, că activase în Partidul Național Liberal... Deocamdată suntem însă în anul școlar 1950-1951.

La început, în primul „semestru”, am stat în seminar alături de Victor Felea. După aceea, fiind repartizat seminarial pe genuri literare, am avut-o colegă de bancă - „la critică” - pe Georgeta Horodincă. Cu amii m-am înțeles perfect. Felea era apatic, vorbea doar când nu putea să n-o facă și, în genere, căuta cu tot dinadinsul, parcă, să rămână sters, să treacă neobservat. Horodincă, dimpotrivă, excela prin volubilitate, era numai răs și spirit și scânteia din fiecare vorbă și gest. Mă înțelegeam cu ea dintr-o privire și nu încapa îndoielă că ne simpatizam reciproc. Dorindu-mi de mult, din cursul secundar inferior, o amicică intimă sinceră și inteligentă, aș fi făcut pasiune pentru ea, dacă ar fi fost cumva mai stabilă, mai puțin imprezvizibilă. Nu știu cum s-o iei. Era când gravă, când frivolă, când profundă, când superficială în judecări, și nu puteai săi care dintre cuvintele și efuziunile ei erau serioase, angajante și care hazilii sau de circumstanță. Nefiditate asupra-i, m-am abținut, în consecință, de la orice demers de natură a mă pune în situație umiltoare, de refuzat, preferând să-i rămân confident. Căci, neconvențională, spontană, era și sinceră, cel puțin până la un punct. Îmi dezvăluia secrete de familie, mi-a destăinuit, dacă nu mă înșel, că fusese căsătorită, nu însă și că avea să se căsătorească în curând. Nu și ascundea trecutul, dar ținea învăluite planurile de viitor. Avea însă, oare, pe atunci, asemenea planuri? Lovitură de teatru, căsătoria spre sfârșitul anului școlar, cu un coleg în a cărui companie nu fusese văzută, s-ar fi încheiat, potrivit spuselor ei de după „eveniment”, fără

premeditare. Ar fi chemat-o - mi-a destăinuit, cu nonșalanță - la biroul de partid, unde un coleg de-al nostru, cel mai „principal”, ar fi întrebat-o dacă are ceva împotriva clasei muncitoare. Neavând, de ce nu s-a căsătorit cu un fiu vrednic al ei, electrician, ca tovarășul Gheorghiu Dej? Într-adevăr, de ce? s-a întrebat, la rândul ei, Getă. Și fără fașoane, s-a măritat cu colegul poet Mihai Gavril. După matrimoniu, nici o schimbare în conduita ei. Aceeași nonșalanță, același stil comportamental. Neschimbate a menținut și raporturile cu mine. Mă lua, ca înainte, de braț, și am rămas cei mai buni amici, fără nici o evadare „din cuviință și din pravil”.

Raporturile mele cu ceilalți colegi erau analoage celor avute la Cluj cu studenții căminști. Urmam principiu: *Oneste vivere, neminem laedere, cuique suum tribuere*. Ca de fiecare dată când intram într-un nou mediu, am străbătut, și la școala de literatură, o criză de adaptare. Una care avea să dureze și după absolvirea școlii, care nu avea să se încheie niciodată. Din cea mai fragedă copilărie îmi dorisem prieteni cărora să mă pot dăruie integral, fără nici o reticență. Mi-i doream în continuare. Când aveam sentimentul de a fi găsit unul, mă abandonam lui cu tot sufletul. Nu obțineam însă reciprocitate. Când ajungeam să cred că se produsese o totală fuziune sufletească, receptam deodată semne de „hicleonie” de partea cealaltă. Subit, se prăbușea totul. Dar tot nu mă învățam minte. Continuam să aștept apariția spiritului cu care aveam să vibrez la unison. Citisem încă în copilărie, undeva, notația lui Jules Renard (o reproduc aproximativ): „Prietenia noastră nu putea să dureze. Prea ne-am dezgolit unul în fața celuilalt”, și, totuși, nu reușeam să nu fiu total sincer cu amicul considerat unic, providențial, nu puteam să-i ascund vreo cută a sufletului, chiar având conștiința că, poate, nu-l interesa. După experiențele universitare clujene amare pe planul acesta, devenisem doar mai circumspect. Abia la bătrânețe am ajuns să reușesc a pune în aplicare (și încă!) avertismentul biblic: „Blestemat cine se încrede în om!” În școala de literatură nu mi-am căutat un amic cum, de fapt, nu-mi căutasem niciodată. Așteptam să apară, necăutat. Dacă apărea, mă bucuram. Natură feminină? Nu cred. Mai curând orgoliu masculin. N-aș fi riscat pentru nimic în lume să-mi ofer amicitia cuiva care mi-ar fi refuzat-o. Pe de altă parte, nu acceptam orice amicitie; avansurile în direcția aceasta mă indispușeau, și nimic nu m-a plictisit în viață mai mult decât amabilitatea unor persoane de toate vârstele și de ambele sexe de care nu

superior mă scap. Nu numai că, în junete, nu mă împrieteneam cu oricine mă admira vizibil și mi s-ar fi devotat cu sinceritate, dar exercităm în forul interior o exigență selectivă maximă față de virtualii candidați la încrederea mea. Cel puțin din punct de vedere intelectual, cei la care am ținut realmente, bărbați și femei, erau (și sunt) la înălțime. În școala de literatură cel în care am avut sentimentul de a identifica un „mare suflet” (vorba lui Verlaine, privitoare la Rimbaud) a fost Ilie Purcaru. Presupusa lui valoare superioară mi s-a relevat într-o seară, în timpul unui banchet. Euforizați, studenții perorau, fredonau cântece, se grozăveau. Un adolescent, apropiindu-se de mine, mi-a zis, cu aer filosofic: Credeam că fericierea e ceva complicat și, uite, ce ușor s-a obținut! O asemenea reflecție la un aproape copil nu putea să nu mă impresioneze. După alte câteva schimburi de impresii ne-am pomenit că formasem un tandem. Eram nedespărțiți. Amicitia noastră a devenit notorie și, dacă e adevărat ce scrie Traian Filip - eu cred că este - autoritățile școlii, și chiar ale Uniunii Scriitorilor, au început să intre la idei. Se întrebau dacă nu cumva îi perverteam pe elevii craioveni, dacă nu picuram în sufletul lui curat otrava culturii burgheze. Direct nu mi s-a adresat vreun reproș. Doar câte unii dintre colegii „mai catolici decât papa” mă întrebau, în treacăt, de ce nu lăsam băiatul în pace. Învinuirii concrete nu putea să-mi aducă nimeni. Li descopeream, adăvărat, lui Licușor autori și opere literare necanonice însă, în același timp, îi stimulam spiritual critic. Stimulam propria lui judecată și, în nici un caz, nu încercam să-l predispuș la atitudini de „ploconire” față de cultura „burgheză”, fie aceasta occidentală sau autohtonă. Concomitent, frământ propensiunile lui spre indisciplina, spre libertinaj. Îi „dădăceam ca o soacră”, afirmam unii, jignii că nu-l lasam - potrivit spuselor lor - să se „înhaite cu golani”. Cu timpul, Ilie Purcaru avea să capete, probabil, el însuși sentimentul de a fi tutelat, fără nici un drept; fapt e că, după terminarea școlii, avea să-și... fie această independență. N-aș zice că i-a priit de minune emanciparea. Înclin chiar a crede contrarul. Dacă m-ar fi ascultat și ar fi urmat o facultate, dacă nu s-ar fi lăsat îmbătat de succese cam facile pe tărâm jurnalistic, reportericesc, palmareșul realizărilor sale literare ar fi, poate, mai de invidiat decât este. Și ar fi evoluat, în genere, mai altfel, probabil.

Tineri poeți

Prizonier

Între două paranteze orizontale
îngerul meu s-a împerecheat
cu memoria unei virgule...

El nu-și mai poartă aripile,
mie mi-au strămutat brațele
în orbite
și toate imaginile toamnei
stau agățate
de degete ...

După ploaie

Orașul aruncă ocheade
umedes și obosite
lunii...

Un câine vagabond
ține de urât
străzilor ...

Rod
între dinți:
capătul creionului;
în minte:

începutul unui poem.

Pe lângă noi...

Pe lângă noi se scutură
salcâmii.

Un greiere ascuns e într-un
gând.

Mi-e dragostea, rotundă, fața
lunii.

Tăcerea germează în cuvânt.

De-un vis îmi reazem fruntea.
Neuitarea

Mi s-a prelins pe tâmplă. Arc
de lună.

Încet, prin noi se străvește
zarea ...

Cenușă, noapte: le adun în
urnă.

Goblen de toamnă

Vântul spușberă frunze.
În drum

o bătrână își potrivește șalul
pe umeri.

Etern blestem:
să fii silabă
într-un poem fără sfârșit ...

Haiku

Tăcerea ogrăzii ...
gânille picotind
la amiază.

Ritual păgân

Fu tunetul întâiul după fulger
Ce-a spart timpanu-acelui veac
hirsut

Prelins pe calda coapsă a-
nserării,

Aprinsul viu se-ascușne în
pământ.

Aer boltind, eucaliptii falnici

Un templu-nchipuia. La
umbra lor,

Fecioara-nlănuțită, între pazni
Adusă fu. Și-un sipet cu
comori...

Pe-altarul unui gen păgân și
putred

Jertfită fi-va, cum un tânăr
cerb,

Cu carnea ei și risipitul umed
Bolborosind spre cer întâiul
verb...

Minune fu? Tu nu știi a
șpune.

Întinerit și drept, bătrânul zeu
Se înălță... Și năclit de
spume

Căzu la pieptul ei, murind
mereu...

Simona-Nicoleta LAZAR

HENRY de MONTHERLANT

Toreadorii

Asistând pentru întâia oară, în 1909, pe când avea treisprezece ani, la o „cursă” de tauri, la Bayonne, Henry de Montherlant își va petrece vacanța lui '911 în Spania, unde va fi inițiat în arta tauromației de un matador și unde va da și el lovitură de grație unor tăurași, în arenele familiei Vergilio, lângă Burgos, ocazie cu care îi va apărea numele în ziare. Primăvara lui '25 și-o va petrece în Andaluzia, apoi, revenind la Paris, își va trece vara scriind romanul „Les Bestiaires”, în care, inspirându-se din propria „experiență de viață”, Henry de Montherlant va face o fascinantă descriere a coridlor.

Confruntarea dintre Alban de Bricole și Soledad (o fată frumoasă, răsfățată și ea, intrată în conveniențele castei sale), în fragmentul de mai jos, trezește o întrebare esențială, pe care o scaldă continuu reflexe culpabilizante: este oare laș acela care, apreciindu-și exact forțele, evită sau amână confruntarea cu un mare pericol ce-i primejdivește categoric viața? Întrebarea este trezit de un roman „degajat” de istorie, dar care se poate angaja în hățșul de întrebări ale istoriei.

Dându-și seama că în spatele lor se petrece împreunarea animală, el îi zise:

- Ziua coboară deja și tu nu mi-ai răspuns la întrebarea ce îți-am spus acum trei zile. Aș putea spera să primesc ceva de la tine?

- Ai merita-o?

- Doar ți-am spus că-s gata să fac orice ca s-o merit?

- Să vedem mai întâi taurii.

- Nu, nu, răspunsul tău!

- Îndată ce vedem taurii, promit.

El fu sigur că i-a câștigat inima.

Își opriră caii la nici zece metri de cireadă. (...)

Animalele, neliniștite, se puseră în mișcare, clătănându-și urechile în cadență. Văcarii le urmau încet, pe jos, purtându-și bătele sub braț, cu

„Ei drăcie! gândi Alban, așa-i fioros!” În Sudul nostru taurin, sunt numiți astfel, atât taurul foarte fioros, cât și matadorul care se aruncă vitejește în momentul consumării actului sângeros: pe scurt, toți care sunt atrași de carnea sângărândă și merg spre ea purtați de un instinct puternic.

„Ferocele” era un tăuraș de un roșu întunecat spre cafeniu de India, cu coamele inegale (și un smoc de păr rămas în vârful unuia). Coroiată, partea de la urechi la nări desena o cocoșă foarte accentuată. Pe fruntea-i hirsută creștea o coamă mult mai lungă decât de obicei. (...)

Între răutatea aruncării asupra celuilalt taur și aspectul patibular era un acord extraordinar. Iar acum, parcă mulțumit de ceea ce făcuse, urina, cu spasme, un jet puternic și generos.

decat o chestie de nervi. Matadorul care s-ar lăsa „impresionat” la simpla vedere a unui taur, deoarece taurul respectiv are un aspect neplăcut, n-ar fi altceva decât un om de nimic.

- Ție ți-e ușor să vorbești. Cât despre mine, îți mărturisesc că, dacă tatăl tău mi-ar propune taurul ăsta, i-aș spune nu, fără discuție, nu țin să fac pe grozavul. Când mă uit la capul lui mă ia cu frig pe șira spinării.

- Nu te credeam așa fricos.

- Ei, ba da! spuse el râzând cu jumătate de gură. Sunt foarte fricos și nu mi-e rușine s-o recunosc.

În vânzoleala produsă în partea cirezii unde avusesse loc incidentul, se puteau distinge imediat animale care trezeau frică și cele fricoase. De fiecare dată când taurul negru se apropia de cel ghebos, acesta îl amenința și-l puneă pe fugă: aveai impresia c-o face din obișnuință, uitând obiectul disputelor. Dar văcarii nu-l slăbeau din ochi și aruncau în el cu pietre, mormând parcă o formulă magică, ca să-l domolească. Cel negru rămăsese cu o urmă adâncă de corn pe umăr, în care se zărea un roșu de crap auriu, ca și cum rana se deschidea peste un foc ce ardea în măruntaiele animalului.

Soledad își întoarse calul. Se îndepărtară. Clipa decisivă se apropia.

- Ți-amintești ce mi-ai promis?

- Da.

- El își umezi ușor buzele.

- Vei fi drăguț?...

- Da.

Bătăile inimii îl sufocau, făcându-l să vorbească încet.

- Îmi vei oferi brajii?

- Da.

O anumită experiență îi spunea c-ar fi aproape fatal să ceară mai mult. Dar în el era tot atâtă cumpătare cât și înțelegere. Înțelegese ce avea de câștigat chiar oprindu-se la atâta. Mai adăugă:

- Și cât o să doresc eu? Vei ști să găsești prilejurile?

- Da.

Respiră adânc, simțind că se sufocă. La apropierea lor, din iarbă țâșni o pasăre, scoțând un țipăt tare, ca o insultă.

-Vreau o dovadă acum! Imediat! Descalcează și lasă-mă să te sărut între cai, care o să ne ascundă.

- Asta, nu.

- Atunci, îndată ce se întunecă. Mai spune-mi un da, te implor. Să fie astăzi ziua celor șase „da”!

- Nu, astăzi nimic.

Trăsăturile feței îi căzură, ca o perdea desfăcută.

- De ce?

- Deoarece toți acești „da” i-am spus cu o condiție, prin care, îndeplinind-o, o să-mi dovești în același timp dragostea și o să plătești afrontul ce mi l-ai adus ieri.

- A, iarăși asta! Dar știi că orice condiție este acceptată, dacă este omeneste posibil să fie îndeplinită. Soledad, n-o să mergi până acolo încât să faci un lucru îngrozitor și condiția pusă să nu fie uman posibilă, cum ar fi, de exemplu, mersul pe apă, sau ceva de felul acesta. N-o să faci o glumă atât de cumplită!

- Condiția mea este omeneste posibilă.

Ea făcu o pauză. Căi își clătinau capetele și se auzea zgomotul frânelor, pe tonuri diferite, când unul singur, când amândouă.

- O să cer tatălui meu să păstreze pentru tine taurul cu nasul coroiat și o să-l ucizi în onoarea celei care îți permite atâtea lucruri.

Urmă în lung moment de liniște, mai lung decât oricare altul ce urmasse vreedată după vreun cuvânt rostit de Soledad. Alban își încrunță sprâncenele într-un efort de a aduce mai multă lumină în înțelesul cuvintelor auzite, ca să-și dea seama ce era vinovat în femeia din fața lui și ce era nevinovat: ce justifica vorbele ei, și ce întrecea măsura și era de neiertat.

După o vreme, el spuse:

- Te-ai gândit bine ce-mi cere?

- E atât de simplu încât nu trebuie să stai prea mult pe gânduri.

- Îmi ceri să risc moartea. Asta necesită

reflecție.

- Nu există nici un spaniol care, la o astfel de cerere venită din partea mea, să nu spună „da”, fără vreun alt cuvânt, bucuros și mândru.

- Fiecare are concepția lui despre onoare. A mea nu seamănă cu a altora.

- Spune că ți-e teamă.

- Deja am spus-o. Și tu te faci că nu știi că ți-am mărturisit frica de animalul acesta. N-am nici vârstă, nici priceperea necesară ca să înving un taur care este un adevărat Înger Rău.

- Îți cer să-ți învingi frica, pentru mine.

- Îmi ceri să-mi risc viața, și mă întreb dacă meriți să risc pentru tine.

Ea fremăta ca o flumărăie care cade când vântul se oprește. Privirea îi scăpără. Rămase o clipă fără cuvinte. Apoi spuse:

- Vrei să știi ce scria sub ștersăturile de creion?

- Nu țin s-o știu atât de tare ca înainte.

- Nici un cuvânt. Nu era scris nimic. Am vrut doar să răd de tine.

El spuse, cu ochii țintă la gura calului care mesteca o spumă verde:

- Voi ucide taurul.

- Dacă n-o s-o faci, te vei dezonora.

În el țâșni un strigăt: „Nu, n-o să mă dezonorez. Tu te dezonorezi, cerându-mi un astfel de lucru.” Dar se reținu. Hotărârea lui era luată, și trebuia ca ea să-l creadă slab și imblânzit. Din nou privind în altă parte, adăugă:

- Voi ucide taurul în onoarea ta.

Și imediat trase brusc de frâu, arciind gâtul calului, ca și cum ai lovi o dată bara carmei, făcându-l să pivoteze în unghi drept pe un spațiu restrâns, și-o porni în direcție opusă.

Sângele îi ardea fața, încât își scoase pălăria. Își vedea parcă pe frunte linia roșie, despre care i s-a spus că apare în momentele când profesorii sau preoții îi făceau vreo observație. Din instinct se ridică în șa, îndemnând calul să încetinească, într-atât de tare simțea nevoia să-și calmeze răcolirea sufletescă ce-l cuprinsese.

Hotărârea lui mergea ca săgeata la țintă: va ucide taurul și nu va lua nimic de la Soledad. Până în ultimul moment o va lăsa să creadă că este stăpână, c-o să-l vadă venind și căutând răsplata în brațele ei. De aceea își înăbușise violența ultimului strigăt, de aceea și-a plecat ochii, asemeni celui care acceptă. Dar, după întrecere, nu va veni. Nu, nu va veni. N-o să-i răsplicească mârșăvia.

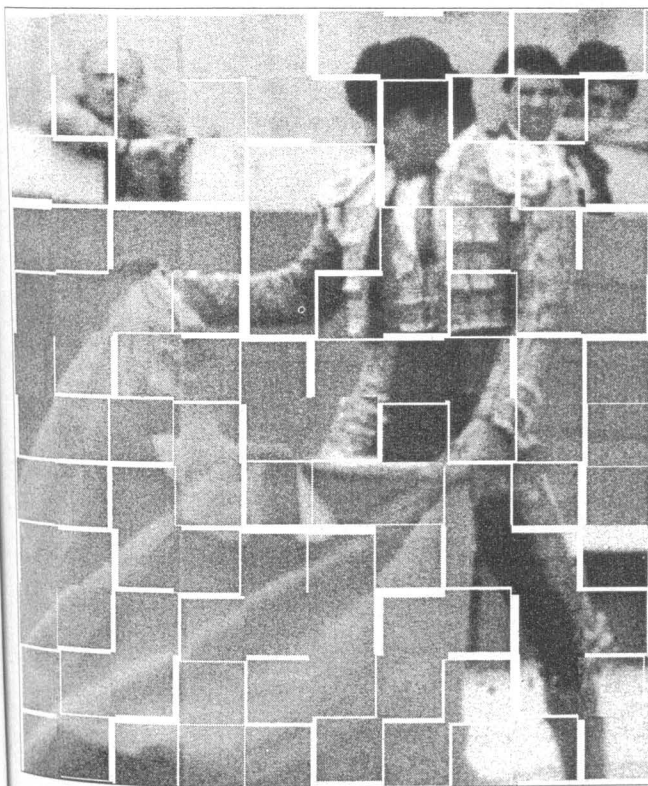
Era oare o mârșăvie? Fără doar și poate, toți toreadorii ar ucide acest taur... Dar nu, problema nu era aici. Că avea sau nu dreptate, el se simțea impresionat de sălbăticune. I-o spuse lui Soledad. Și știind-o, chiar pentru c-o știa, ea a pus o asemenea condiție. Însumată, ca să-l „pedepsească” pentru că i-a arătat indiferența. Cochetă, ca să-și încerce puterea. Nu, era de neiertat. În piept, inima îi cântărea mai puțin decât o pasăre. Ea dovedea că nu avea simpatie pentru el; cât despre el, dragostea lui pentru ea (sau preferința, nu știi niciodată cum s-o numești), această dragoste ea a doborât-o - se gândea el - așa cum coasa ia viața unei flori.

Își îndreptă iapa spre grupul de tauri, ca să-l revadă pe cel pe care-l numea Îngerul Rău. În apropiere, călare, un tânăr foarte elegant privea și el taurii. Era Pepe Alcazar.

(...) Se prezentă.

Clătălul nu-și scoase pălăria, nu rosti nici un cuvânt, îi răspunde doar cu o înclinare a capului. Pe Alban, care continua să-și țină pălăria în mână, îl furnică prin degete dorința de-a i-o trânti celuilalt în față. În doar câteva minute, câte lucruri mureau, câte se născu! Un întreg viitor cu Soledad se duse pe copcă. Interesul pentru ea dispăruse. El urma să treacă printr-un mare pericol. Cel alături de care va trece prin asta îi era adversar. Drama vieții creștea, prindea putere, câștigând teren din aproape în aproape, ca un incendiu.

Prezentare și traducere de Olimpiu NUȘFELEAN

capătul subțire îndreptat spre pământ, cum țin soldații puștile la funeralii. Deodată, unul dintre taurii ameni se aruncă asupra altuia și, ridicându-i cu cornul picioarele din față, făcu o semi-înclinare, purtându-și adversarul suspendat în aer. Văcarii, furioși, aruncară în el cu bătele, apoi cu pietre, care-i atinseră vârful coanelor, foarte sensibile la tauri. În sfârșit, taurul își abandonă necruțata cea neagră. Deși mai mare decât el, acesta nu-l atinse cu nici o împunsătură de corn.

- Ce înfățișare diavolească are! spuse Alban, atras și respins în același timp de arătarea din fața lui. Are aerul pisoilor chelboși, urduroși, care vagabondează, alungați de peste tot, și a căror mină ea singură îi trădează drept pariu. Acum îi înțeleg pe matadorii care zic despre un astfel de taur că: „Are un cap ce nu-mi place!” și sunt impresionați când trebuie să-l ucidă.

- Ieri la masă ziceai că ceea ce este mai rău pe lume sunt nervii, și totuși aici nu-i nimic altceva

Marlena Braester- o voce polimorfă

rânite de moarte
sub ultima mască sub ultima
încremenește masca de cenușă

și o întreagă dără de cuvinte

Intrați
în abisul porții
profile înclinate
în vagi
paralele
intrați
profile pline
profile găunoase
- bălțite -

pe extazul unor ochiuri
de lumină
profile căzute
în spațiul izbucnit
din toate părțile deodată

*
sub lumina palidă a cuvintelor
panica albă a paginii
noaptea se rostogolește în glas
literele se retrag surde
pe-coridorul negru de cerneală
întră în noaptea lor scârțâindă
străbătută de dungi albe
pagina neagră
sub lumina palidă a consoanelor
noaptea nu cade
noaptea se înalță în glas.

*
cu ghezele înghețate
mă îndepărtez înăuntrul prezenței lui
abia acolo în fine paginile, urmează una după
alta

albe
ca luminile deșertului
două volute de frig se răsucesc
pe glezele mele
dar drumul dar drumul
*
cu trupul tumefiat
de o vânătaie a cerului
violentă
culoare lentă
ceas peste ceas
pentru a ajunge spre un deșert atât de lucid

*
noapte naivă
hăituită de amurguri
și fluturii neliniștii - dans livid
având puterea de a tăia în spațiul lagune -
noapte naivă -
ea subțiază adânc murmurul glasurilor
ea scutură visele în ochi vulnerabili
și anotimpurile slăbite
ea e în stare să cutremure tainele
în priviri umbrite
ea e cea ce închide gesturile în contururi
imobile
dans livid
ziua e-atât de lentă că nu se
mai arcuiește spre miezul nopții
dispărut în larg

Prezentare și traducere
de Constantin CRIȘAN

Născută la Galați, unde din câte știu mama ei trăiește - Dumnezeu să-i dea sănătate -, Marlena Braester a urmat Facultatea de Litere a Universității ieșene. Nu sunt sigur dacă doctoratul și l-a susținut la Iași sau pe lângă Universitatea din Haifa, unde este o eminentă profesoară de lingvistică, specializată îndeosebi în semiotică. A ilustrat acest din urmă domeniu cu o seamă de lucrări pertinente de mare interes științific. Redactor al revistei *Approches* - care întrunește trimestrial cercetări estetice ale profesorilor de la Institut d'Histoire et de Civilisation Francaises, dar și ale altor specialiști din Franța sau dintr-o serie de universități francofone -, Marlena Braester mi-a făcut bucuria ca, în 1985, să-mi trimită un "Spécial Benjamin Fondane", excelent număr monografic al revistei *Approches* dedicat marelui poet bilingv. Era, împreună cu Monique Jutrin - exegetă de valoare a operei fondaniene -, responsabilă acestui număr de excepție, conținând o serie întreagă de inedite, inclusiv relațiile acestui fecund poet și estetician româno-francez cu Șestov și Bachelard. Am prezentat atunci acest *Approches* în "Ateneu", iar în septembrie 1989, în SLAST (da, Suplimentul literar și artistic al "Scântelii tineretului"), câțiva poeți izraelieni francofoni pe care i-am descoperit - tot grație Marlenei Braester - în alte numere din revista *Approches*. După decembrie 1989, la un simplu semnal al subsemnatului despre Fondarea Ligii de Cooperare Culturală România-Franța și a revistei acesteia, *Lumea de mâine*, a devenit imediat un sponsor generos al acestora. În orice caz, relațiile noastre literare s-au diversificat. Știam că este și poetă, dar încă nu dispuneam de date convingătoare mai... palpabile. De curând, această distinsă intelectuală și artistă, cu adevărat... multilaterală, mi-a trimis o carte de versuri: *LA VOIX, ELLE*, apărută recent la Paris, în reputata editură *Caractères* a bine cunoscutului poet Bruno Durocher. Dramatică, intensă, ironică - adesea chiar prin tăcerile ei conivente -, vocea Marlenei Braester sună distinct sub cerul francofoniei. Și, ceea ce este poate la fel de important, al Poeziei. A preuive - aceste câteva poeme extrase din cartea menționată pe care le oferim în traducere românească, mai jos. Un semn aparte: "vocea" autoarei nu intitulează poemele, *vocale* (voyelles) ale unui suflet aprins, patetic, ingenuu.

noaptea se aprinde dintr-un strigăt
dintr-un foc de răsete
dansul șarpe
se încolăcește
în cenușă
și cade
strigătul la foc în foc de strigăte
în foc de răsete
dansul e îndepărtat
strigăt al strigătului

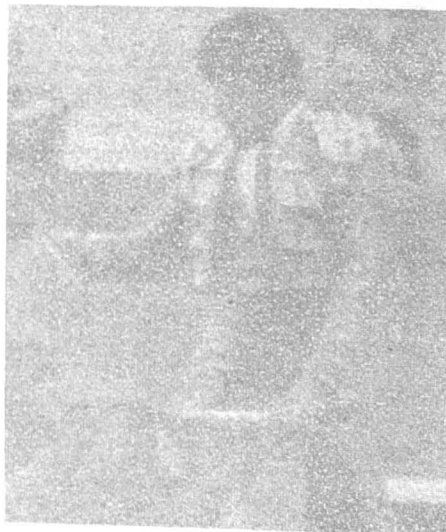
*
umbră
partea de noapte ce mă urmează în lumină

*
în nisipurile mișcătoare ale somnului
rădăcini ale viselor-flăcări
- care nu speră să devină incendiu -
desenează
în locul timpului
grădini de absență
venind din depărtări
așteptarea are paloarea pietrelor

*
mârșăluiesc pe lângă poeme
noaptea le scobește obraji
mârșăluiesc sub privirea poemelor
ascultă pulsul drumului
spre această clipă exactă
când vor putea privi în spațiul cuvintelor

*
cucubeu în jurul gâtului
glasul - înnodat
ovalul oglinzii se resoarbe
vocala - înecat
în atară
unda
unei liniști ce se îndepărtează
într-un ecou lichid

*
în încăperile închise ale
visului
alunecând dincolo de
privire
dezacordate
culorile
interpretează împreună un andante

liniște
*
Sub cenușa liniștii arse
- lămpi aprinse
picături de singurătate vie
- carnea

*
Masca scobește obrazul
masca sub mască sub mască sub
în fuga vertiginosă
a orelor lente